

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

OCAK 1974

SAYI 115

CİLT : 19

500 KURUŞ

POLYESTER **SİFAS** **NAYLON 6**

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 35 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi so-
rumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade
edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; /çtimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

CİLT : XIX

SAYI : 115

OCAK 1974

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına Dr. Cemalettin ÖZABACI

Yazı İşleri Müdürü : Ayhan BERMEK

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

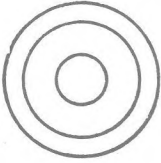
Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. III. Beş yıllık kalkınma plânında bölgesel gelişme farklılığı tedbirleri Mehmet ASLANTAŞ
23. Türkiye - Bulgaristan ilişkileri Doç. Dr. Nazif KUYUCUKLU
- 27 Örgütlerde etkin bir haberleşme sisteminin koşulları Dr. Erol EREN
31. Önderlik tutum ve şekillerinde zaman içinde meydana gelen değişimler Dr. Sait SOYDAN
38. Uluslararası işletmeciliğin gelişimi Zeki AKSAN

III. Beş Yıllık Kalkınma Plânında Bölgesel Gelişme Farklılığı Tedbirleri

(Geçen Sayıdan devam)

Mehmet Y. ASLANTAŞ

e — SAĞLIK :

Yaşama şartlarının iyileştirilmesi ve yaşama düzeyinin yükseltilmesinde en önemli katkılardan biri olan sağlık hizmetlerine III. BYKP'inde önemli derecede yer verildiğini görüyoruz. Yine aynı plânda sağlık hizmetleriyle ilgili tüm bahisler içersinde geri kalmış yörelerin sağlık hizmetleriyle alâkalı mes'elelere de değinildiğini belirtebiliriz.

III. BYKP'nının II. kesiminin Birinci Bölümünde yer alan «Üçüncü Plâna Girerken Türk Toplumunun

Temel Sorunları» ile ilgili kısmın «Sağlık ile ilgili Sorunlar» başlığı altında sağlık hizmetleriyle ilgili olarak bölgesel gelişme farklılıklarına şöyle yer verilmiştir.

«— Sağlık hizmetleri, ülkenin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayacak yaygınlık, nitelik ve nicelikte değildir. Sağlık hizmetlerini dağınıklıktan kurtarıp bütünleşmiş bir sistem içinde sunmak amacıyla öngörülen sosyalleştirme programı, özellikle sağlık personelinin gelişmiş illerde yoğunlaşması sonucu küçük yerleşme birimlerine eleman sağlanmasında karşılaşılan güçlük-

ler nedeniyle istenilen biçimde gelişmemektedir.

Bu durumda, özellikle kırsal yörelere sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak sağlık hizmetini götürmek ve koruyucu hekimlik hizmetlerini yaygınlaştırarak tedavi edici hizmetlere aşırı talebi önlemek mümkün olamamıştır. Ayrıca, çevre sağlığı, ana ve çocuk sağlığı, aile plânlaması ve toplumun sağlık eğitimi gibi temel sağlık hizmetleri de geçince yürütülememektedir.

— Yataklı tedavi kurumlarında sayıca görülen gelişmelere rağmen (1962'de 60.000 adet, 1967'de 74.351 adet, 1971'de 91.851 adet toplam yatak sayısı gelişmesi olmuştur), yatakların iller arasında dağılımının dengesizliği süre gelmekte, toplam yatak kapasitesinin yüzde 44,6 sı İstanbul, Ankara ve İzmir gibi üç büyük şehirde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Öte yandan, personel eksikliği, kaynak yetersizliği, aynı yörede çeşitli kuruluşların ayrı ayrı hastahaneler kurmaları ve hastahane işletmeciliğinin gelişmemiş olması gibi nedenlerle, yaratılan yatak kapasitesinden de tam yararlanılamamakta ve kamu kuruluşlarında ortalama yatak kullanımı yüzde 58 gibi düşük bir oranda kalmaktadır.

— Yetersiz ve dengesiz bes-

lenme yanında bazı bölgelerde halkın sağlık eğitiminin yetersiz oluşu özellikle ana ve çocuk sağlığı açısından sorun yaratmaktadır. Hekim ve yardımcı sağlık personeline verilen eğitim programı, ayrıca bu personelin niceliği, koruyucu sağlık hizmetlerini yeterince karşılamaktan uzaktır.» (36)

III. BYKP'ından alınan yukarıdaki paragraflarda görülmektedir ki, Türkiye'nin temel sorunları içerisinde sağlık hizmetlerinin de bulunduğunu ve bölgesel yönden de sağlık hizmetlerinin götürülmesinde ve halkın faydalanmasında aynı sorunun temel mes'elelerden biri olarak devam ettiğini ve çözüm beklediğini söyleyebiliriz. Bunun bir neticesi olarak da II. BYKP'nının IV. kesiminin Onüçüncü bölümünde sağlık hizmetleriyle ilgili «Sağlık» başlığını taşıyan kısma oldukça geniş bir şekilde yer verildiğini görüyoruz. Bu bölüm içerisinde tebliğimize konu olan geri kalmış yöreler bakımından sağlık hizmetleri konusunda durum plânlı dönemde gelişmelerle ilgili olarak aşağıda görüldüğü şekilde yer almaktadır.

«Özellikle kırsal yörelerde yaşayan halkın ekonoimik ve sosyal gelişmeye paralel olarak asgari sağlık hizmeti talebinin giderek artması koruyucu sağlık hizmetlerinin yeterince yürütülememesi nedeniyle tedavi edici sağlık kurumlarına

yönelme ve hastahanelerin gereksiz bir taleple karşılaşması sonucunu doğurmuştur. Bu yörelerde yaşıyanların artan sağlık talebinin geçici tedbirlerle karşılanamayacağı, tedavi edici sağlık hizmetinin koruyucu hekimlik hizmetlerini tamamlayıcı bir unsur olarak ele alınması, sağlık hizmetinin bir bütün olarak küçük yerleşme birimlerinde bir tek ekip tarafından yürütülmesi ve millî sağlık hizmetinin asgarî standartlarda yurt düzeyinde yayılması için gerekli örgütün kurularak etken ve dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması amacıyla 1963 yılından itibaren Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Programı uygulanmaya başlanmıştır (37) ».

Plânlı dönemde öngörülen hedefler yataklı tedavi kurumları bakımından olumlu olmuş ve öngörülen plân hedefleri aşılmıştır. Ancak yatakların iller arasındaki dağılımının incelenmesinde Plânlı dönem başında iller arasındaki dengesizliğin devam ettiği görülmektedir. TABLO: VIII.'in incelenmesinden bu durum açıkça ortaya çıkmaktadır. Yine TABLO: VIII.'de görüleceği gibi illerde yatak / nüfus oranlarının düzeldiği, ancak asgarî standardın altında iller bulunurken, belli bir

standardın üzerine çıkmış illerde yatak artışlarının devam ettiği izlenebilmektedir.

Plânlı dönemde, insangücü yönünden de, toplam sağlık personeli sayılarında gelişmeler olmasına rağmen, hekim ve diğer sağlık personeli ve yardımcı sağlık personelinin belirli illerde yoğunlaşması nedeniyle geri kalmış illerde personel temininde karşılaşılan en önemli sorun olmakta devam etmiştir ve bu sorun halâ önemini muhafaza etmektedir (38).

Uzun dönemli gelişme yönü olarak da, 1973-1982 yıllarını kapsayan on yıllık dönemde, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi programı bütün yurttan uygulamaya konulacak şekilde ele alınacağı ve sosyalleştirme kapsamına alınacak illerin Birinci ve İkinci Plânda dönemlerinde olduğu gibi doğudan batıya bir sıralama şeklinde değil, programın yaygınlaştırılmasında, özellikle personel sağlama olanaklarının arttırılması gözönüne alınarak saptandığı hususu yer almaktadır (39).

Ayrıca, yine Üçüncü Plân dönemindeki gelişmelerle ilgili olarak, yataklı tedavi kurumlarında yatak artışlarının sınırlı tutulacağı, yurt çapında genel bir standarda ulaşmak değil, her ilde belirli bir standarda ulaşmanın amaç olarak alınacağı (40)'na yer verilerek sorun-

(3) Aynı yayın, sh. 257

(38) Aynı yayın, sh. 258

(39) Aynı yayın, sh. 260-261

(40) Aynı yayın, sh. 261

Tablo : VIII. Hastahane Yataklarının İller Arasında Dağılımı :

10 Bin Nüfusa Düşen Yatak Sayısı	1 9 6 3				1 9 6 7				1 9 7 1	
	İl Sayı- sı (1)	Kapsadı- ğı Nüfus (Milyon) (2)	Toplam Nü- fusa oranı		İl Sayı sı (4)	Kapsadı- ğı Nüfus (Milyon) (5)	Toplam Nü- fusa Oranı		Kapsadı- ğı Nüfus (Milyon) (8)	Toplam Nü- fusa Oranı
			% (3)				(%) (6)	İl Sa- yısı (7)		
1 — 10	38	14,1	47,5	28	8,9	27,0	18	6,1	17,2	
10 — 15	17	7,3	24,4	18	9,8	29,7	18	7,7	21,6	
15 — 20	6	2,8	9,3	6	3,7	11,2	13	7,3	20,3	
20 — 25	—	—	—	6	2,6	7,9	5	3,4	9,5	
25	6	5,6	18,8	9	8,0	24,2	13	11,2	31,4	
TOPLAM	—	—	100,0	—	—	100,0	—	—	100,0	

Kaynak III. BYKP, DPT, 27 Kasım 1972 tarih ve 14374 sayılı Resmî Gazete
Tablo : 629, Ankara.

lara illerin gelişmişlik farklarını giderecek yönde çözüm getirileceği saptanmış olmaktadır. Yine aynı konuda en düşük standartta olan illerin programa öncelikle alınacağına işaret edilerek olumlu gelişmeler sağlanacağına işaret edebiliriz. Bu hususların gerçekleştirilebilme-

si için kurulacak Halk Sağlığı Laboratuvarı, Kamu Sağlığı Enstitüsü, Eğitim Merkezi kuruluşlarının gerçekleştirilmesi konusunun programa alındığı izlenmektedir.

Sağlık hizmetleriyle ilgili yatırımlar TABLO : IX. de yer almaktadır.

TABLO : IX. Toplam Sağlık Yatırımları

KONULAR	(1971 fiyatlarıyla, Milyon TL.)		
	Birinci Plân	İkinci Plân	Üçüncü Plân
	gerçekleşme (1)	gerçekleşme (2)	hedefi (3)
Sağlık Ocakları	—	—	578,0
Sağlık Evleri	—	—	442,0
Diğer Koruyucu Tesisler (a)	—	—	300,0
Yataklı Tedavi Kurumları	—	—	2380,0
Sosyal Refah Hizmetleri (b)	—	—	300,0
TOPLAM	1658,0	1940,7 (c)	4000,0

Kaynak: III. BYKP, DPT, 27 Kasım 1972 tarih - 14374 sayılı Resmî Gazete, Tablo: 639, Ankara.

(A) TABLO IX'in AÇIKLAMASI 28 ek sayfadadır.

(A) Tablo : IX'un AÇIKLAMASI :

(a) Kamu Sağlığı dispanseri, verem savaş dispanseri, halk sağlığı Lab., bölge kamu sağlığı Ens., bölge tamirhanesi, eğitim merkezi.

(b) Çocuk bakım ve yetiştirme yurtları, ilk kabul merkezleri, kreş ve gündüz bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri, yaşlılar huzur ve dinlenme yurtları, geri zekâlılar bakım kurumları, kör ve sağır

okulları.

(c) 1972 yılı gerçekleşmesi tahmini olarak verilmiştir.

III. BYKP'nında sağlık hizmetleriyle ilgili olarak öngörülen hedeflere ulaşabilmek için, TABLO : IX'da görüldüğü gibi, plânlı dönemde gerçekleşen yatırım hedeflerinin çok üzerinde fizikî yatırım hedefleri III. BYKP'nında yer almıştır.

Sağlık hizmetleriyle ilgili olarak geri kalmış yöreler bakımından getirilen ilke ve tedbirlere de şöylece yer verildiğini görmekteyiz.

«— Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı sağlık hizmetlerinin tek elden yönetilmesi temel ilkesine uygun olarak merkezde koordinasyon ve işbirliğini kolayca sağlayacak, taşra örgütünde bölgesel kuruluşları geliştirecek, yönetimde taşraya daha çok yetkiler verecek ve taşra örgütü ile bağlantılarını güçlendirecek bir biçimde yeniden düzenlenecektir. Bu düzenlemede koruyucu hizmetlerle tedavi edici hizmetler arasında bütünleşmeyi sağlamak için, Yataklı Tedavi Kurumları ile gerekli ilişki sağlanacaktır.

— İnsangücü bölümünde yer alan, tüm yüksek öğretim yapanla-

ra uygulanacak «yurt kalkınması hizmeti» hekimlerin yurt düzeyinde dengeli dağılımı amacına dönük olarak bir sisteme bağlanacak ve III. BYKP'nının ilk yılı sonunda uygulamaya konulacaktır.

— Diş sağlığı hizmetleri için Sağlık Bakanlığı bünyesinde diş sağlığı ünitesi kurulacak ve diş sağlığı için ilk örgütlenme kent tipi sağlık ocaklarında başlayacak ve gezici ekiplerle köylere hizmet götürülecektir (41).

Plânlı dönemde sağlık hizmetlerinde oldukça ileri sayılabilecek mesafeler alındığı görülmektedir. Bilhassa daha önceki bölümlerde görüldüğü gibi, plânlı dönemde alt yapı hizmetleri bakımından geri kalmış yöreler daha çok kamu yatırımları çekmişler ve bu konuda oldukça olumlu sonuçlar elde edilmiştir. III. BYKP'nında genel sağlık hizmetlerinde önerilen hususlar nazara alınınca önümüzdeki yıllarında da oldukça ileri sayılabilecek yatırımların yapılacağı görülmekte ve bu hususların gerçekleşmesi için de gerekli hedeflerin tesbit edildiği izlenebilmektedir. Uygulamaya konulacak sağlık hizmetleriyle ilgili politikaların plândaki hedeflere ulaşması nisbetinde geri kalmış yöreler bakımından mevcut farkların giderileceği, hiç olmazsa azalacağı söylenebilir. Bu nedenle sağlık hizmetleri ile ilgili olarak

(41) Aynı yayın, sh. 262-263

III. BYKP'ında getirilen ilke ve tedbirlerin olumlu olduğu da belirtilebilir.

D — YERLEŞME - ŞEHİRLEŞME - KÖY VE KÖYLÜ SORUNU YÖNÜNDEN YÖRESEL GELİŞME FARKLILIKLARI :

Yöresel gelişme farklılıkları yönünden III. BYKP'ında yer alan ve sosyal alandaki gelişmeleri gösteren nüfus ve çalışma koşulları, insangücü, eğitim, kültür ve sağlık gibi en önemli sosyal gelişme göstergelerinin incelenmesinden sonra yine sosyal meselelerin önemli bir bölümünü teşkil eden yerleşme-şehirleşme-köy ve köylü sorunu yönünden III. BYKP'ında yer alan yöresel gelişme farklılıklarına geçebiliriz.

III. BYKP'nının IV. kesiminin ondördüncü bölümünde yer alan yerleşme-şehirleşme-köy ve köylü sorunu başlıklarını taşıyan kısımlarda yöresel gelişme farklılıkları ile ilgili olarak konuya şöylece değinildiğini görüyoruz.

Bu bölümlerde; Türkiye nüfusunun son yirmi yıl içerisinde hızla artmış olduğunu ve bu artışın ekonomik, sosyal ve çevre koşulları

ile bağlantıları sonucu yerleşme dokusunu da değiştirdiğinden bahsederek, sürekli olarak nüfus ve sermaye veren geri kalmış yörelerin doğal kaynak bakımından nüfus çeken yörelere oranla daha fakir olmadığı belirtilmektedir (42).

Tablo : X. dafizik, sosyal ve ekonomik kaynaklar itibariyle yapılmış olan sıralamada bu husus açık olarak izlenmektedir.

Şehirleşme yönünden de, geri kalmış yörelere ayrıca değinilmemekle beraber, plânlı dönemde ve bu plânların uygulanması ile ilgili programlarla getirilen politika ve tedbirlerin uygulamada aksadığını, ayrıca yatırımların yer seçiminden doğan dış ekonomiler gözönünde tutulmadığından ve şehir plânlamasının kalkınma plânları ile tutarlılığı ve karşılıklı ilişkileri kurulamadığından kademeli ve fonksiyonel şehirlerin oluşturulamadığı gibi hususlara yer verilmiştir (43).

Bu konuda uzun dönemli gelişme yönü olarak da, «yerleşme sistemi, kişileri ndeğişmeye ve gelişmeye katılmalarını ve bundan yararlanmalarını en üst düzeye çıkaracak, kır ve kent farkını zamanla en aza indirecek biçimde geliştirecektir. Kır ve kent yerleşme dokusunun bir bütün olarak kalkınma ihtiyaçlarına uygun mal, hizmet, insan ve haber akımını sağlayacak

(42) Aynı yayın, sh. 267-268.

(43) Aynı yayın, sh. 270

TABLO : X

Fizik, Sosyal ve Ekonomik Kaynakları İtibariyle İl Gruplarının Sıralanışı

İl Grupları (a)	Doğal kaynak (1)	Arazi kul- lan- ma (2)	Nüfus hare- ket- leri (3)	Nüfus ve İş Gücü (4)	Aktif Nüfus (5)	Katma Değer ve Ya. (6)	Fizik Alt Yapı (7)	Sos- yal alt yapı (8)	Genel yapı (9)
Marmara	2	2	1	2	1	1	1	1	1
Orta Anadolu	1	1	4	6	2	2	2	2	2
Ege	4	4	3	4	3	6	3	3	3
Çukurova	6	5	2	8	4	5	4	5	4
Doğu Anadolu	3	3	5	7	5	3	6	7	5
Batı Karadeniz	7	8	8	1	7	4	4	6	6
Antalya	5	7	6	3	8	7	7	5	7
Doğu Karadeniz	8	6	7	5	6	8	8	8	8

Kaynak : III.BYKP, DPT, 2 Kasım 1972 tarih 14374 sayılı Resmî Gazete,
Tablo : 655, Ankara.

(a) Bölge potansiyelini verme bakımından önemli olan kriterler 8 ana bölge için kendi aralarında sıralanmış ve bu sıralanışın yatay bileşim değeri elde edilmiştir. Sıralanışta küçük değerler potansiyel, büyük değerler ise problem bölgeleri işaret etmektedir. Tablo 3 kısa sürede yapıdan gelen bölgesel gelişmişlik ve eğilim farklılıkları için fikir vermektedir. 1965-1970 dönemine ait veriler kullanılmıştır.

şekilde yönlendirilmesi esas olmaktadır» (44). denilmektedir.

Köy ve köylü sorunu ile ilgili başlık altında da, doğrudan geri kalmış yörelerin sorunlarına değinilmemekle birlikte, genel hükümler içerisinde geri kalmış yörelerin

(44) Aynı yayın, sh. 269

mes'elelerine yer verildiğini görebiliyoruz. Bu genel hükümler içerisinde geri kalmış yörelerin mes'elelerini de kapsayan bilgiler olarak kırsal yörelere yapılan nüfus başına fizik alt yapı yatırımının 1965 fiyatlarıyla Birinci Plân döneminde yılda 17,2 TL.'dan, İkinci Plân dönemi ilk dört yılında 38,3 TL.'ya çıkarak

bir yükselme gösterdiğini, buna mukabil aynı şekilde sosyal alt yapı yatırımlarında ise yıllık 9,6 TL.'dan ikinci Plânın ilk üç yılı için 7,9 TL.'na inerek bir azalma görüldüğüne işaret edilmektedir. Dağınık ve sayı olarak çokluk olan kırsal yerleşme birimlerine alt yapı hizmetlerinin götürülmesinde güçlükler yaratabildiğini gözönüne alınarak, uzun dönemli gelişme yönü olarak, ilke ve tedbirleri de buna göre almanın gerektiğine yer verilerek, bu hususları gerçekleştirmek ve sunulan hizmetlerden tüm köylü nüfusunun yararlanmasını sağlamak ve kırsal yerleşim düzenini geliştirmek için dinamik yapıya haiz merkez köylerin oluşmasına çalışılarak, bütün alt yapı hizmetlerinin bu köylerde yoğunlaştırılması esası getirilmekte ve orman köylerinin mes'elelerini de yörelerin gerekli kılacağı şartların gözönüne alınarak soruna özel yaklaşımlar uygulanacağı belirtilmektedir (45).

Ayrıca, III. BYKP'nının IV. Kesiminde yer alan ekonomik sektörlerdeki gelişmelerle ilgili olarak köy ve köylü sorunu yönünden köy hayvancılığının geliştirilmesi projesinde bu uygulamanın ilk döneminde kalkınmada öncelikli yörelerde

uygulamaya başlanacağı belirtilerek, geri kalmış yörelerin mes'elelerine değinildiğini görüyoruz. Bu konuda getirilen ilke ve tedbirlerde de geri kalmış yörelere öncelik tanındığını izleyebiliyoruz (46).

III. BYKP'nının Yerleşme - Şehirleşme - Köy ve Köylü sorunu başlıklarını taşıyan bölümlerinde doğrudan geri kalmış yörelerin mes'elelerine yer verilmediğini söyleyebiliriz. Halbuki I. ve II. BYK P'larında ise geri kalmış yörelerle ilgili sorunlar özellikle bu bölümlerde incelenmiş ve bu bölümlerde sorunlarına çözüm getirilmeye çalışılmıştı. III. BYKP'nının bu bölümlerinde geri kalmış yörelerin mes'elelerine doğrudan ve açık olarak değinildiğini göremiyoruz. Diğer iki plândan ayrı olarak, III. BYKP'ında geri kalmış yörelere ait sorunlara diğer bölümlerde (I. ve II. Plânlarda da raslantıyordu) rastlandığı gibi, ayrıca bir bölüm olarak da «Kalkınmada öncelikli Yörelere» de yer verildiği görülmektedir. Tebliğimizin bundan sonraki kısmında bu bölümde inceleneceğinden burada ayrıca yer verilmesine gerek görülmemektedir. İşte bu nedenlerle olacak ki, diğer iki kalkınma plânımızda özellikle bu bölümlerde incelenen geri kalmış yörelere ait mes'eleler III. BYKP'nının bu bölümlerinde incelenmemiş ve genel tedbir ve politikalarla yetinilmiştir.

(45) Aynı yayın, sh. 273-274.

(46) Aynı yayın, sh. 91-92.

E — POLİTİKALAR - REFORM- LAR - PLÂN UYGULAMASI VE ARAÇLARI YÖNÜNDEN YÖRESEL GELİŞME FARKLILIKLARI :

a — POLİTİKALAR :

III. BYKP'nının beşinci kesiminin birinci bölümünde yer alan «POLİTİKALAR» başlığını taşıyan bölümde de geri kalmış yörelerin sorunlarına değinildiğini görüyoruz. Bu bölümde yer alan tasarruf ve finansmana ilişkin politikalar içerisinde yer alan para-kredi politikasında geri kalmış yörelerle ilgili olarak, «kredi-fiatının ucuzlatılması, gerektiği hallerde faiz farkı iadesine dayanan açık sübvansiyon uygulamasına gidilecektir. Bu uygulama yaygınlaştığılmayacak, sübvansiyon sistemi sınırlı sektör ve yörelerde etkin bir teşvik ve yönlendirme aracı olarak kullanılacaktır. (47) denilerek bazı yörelerde kredi fiatının ucuzlatılması için açık sübvansiyon uygulamasının yapılacağı, ayrıca «sanayinin kredilendirilmesi ve özellikle kalkınmada öncelikli yörelerdeki sınaî yatırımların orta vadeli kredi ihtiyaçlarının karşılanması konularında faaliyetlerde bulunmak üzere bir Kalkınma Bankası kurulacaktır» (4) önerisi getirilerek, kalkınmada önce-

likli yörelere ait sınaî yatırımların kredi ihtiyaçları konusunda yeni bir kuruluş kanalıyla kolaylık sağlama politikası getirilmektedir.

Yöreler arasındaki gelişme farklarını azaltacak ve geri kalmış yörelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlayacak yatırımların, bu yörelerde yapılmasını teşvik edici politikaların plânın bu bölümünde yer aldığını görüyoruz. Yatırımlara ilişkin politikalarla ilgili teşvik ve yöneltme politikasında III. BYKP'nının sanayileşme amacı gözönünde tutularak sanayinin yurt düzeyinde yaygınlaştırılmasının gereği üzerinde durulmuş ve bu hususta özel politikalar izlenerek «Sanayinin yurt düzeyine yaygınlaştırılması» ilkesi ve politikası getirilmiştir.

III. BYKP'ında yer alan ve yöresel gelişme farklılıklarının giderilmesinde en önemli etken olacağını sandığım sanayinin yurt düzeyine yaygınlaştırılmasına ilişkin politikalara ait bölümler önemi nedeniyle tebliğe aynen alınmaktadır.

«—Yöresel gelişmişlik farklarının uzun dönemde giderilmesi amacı, Üçüncü Plân döneminde kalkınmada öncelikli yörelerin kalkındırılmasına özel bir önem verilmesini zorunlu kılmaktadır. Ulusal ölçüde hedef alınan gelişmişlik düzeyine ve ekonomik yapıya ulaş-

(47) Aynı yayın, sh. 277

(48) Aynı yayın, sh. 277

mada sanayileşmenin amaç olarak benimsenmiş olması, kalkınmada öncelikli yörelerin bu sanayileşmede en az mevcut potansiyelleri ve kaynakları ölçüsünde pay almalarını gerektirmektedir. Bu gerçekleştiğinde, kalkınmada öncelikli yörelerin Ulusal kalkınmanın diğer uzun dönemli amaçlarına daha olumlu katkıda bulunmaları sağlanmış olacaktır.

— Sanayileşmenin az gelişmiş yöreleri kapsıyacak biçimde yaygınlaştırılması amacı yöresel gelişmişlik farklarının uzun dönemde giderilmesi yanında dengeli ve fonksiyonel bir yerleşme ve şehirleşme düzeyinin geliştirilmesi için de zorunlu görülmektedir.

— Kalkınmada öncelikli yörelere yöneltilecek sanayilerin saptanması, bunlara ilişkin yatırım projelerinin seçimi ve yöreler arasında dağıtımında bir yandan Ulusal Plânın bütünlüğünü koruma amacıyla (1) Yeni stratejide öngörülen sınaî yapı değişikliği, (2) Sektörel ilişkiler, üretim hedefleri ve öncelikler ve (3) Uzun dönemli gelişmenin gerektirdiği alt yapı ihtiyacı gözetilirken öte yandan da (1) Doğal kaynakların değerlendirilmesi, (2) Tarım ve Gıda Sanayi ürünlerinin muhafaza edilerek uzun dönemde pazarlanması olanağının yaratılması, (3) Mevcut durumda ithal

konusu olan ve dış ülkelerle özellikle Ortak Pazar Ülkeleri ile olan ticarî ilişkilerimiz açısından değerlendirildiğinde yurt içi üretiminde Ulusal çıkar görülen malların üretimi, (4) Mevcut sınaî kuruluşların yan ve artık ürünlerinin değerlendirilmesi, (5) Mevcut kuruluşlarda ekonomik büyüklüğe ulaşma ve entegre kuruluş haline dönüşme, (6) Mal bazında bölgesel talebi karşılama ve (7) İhracat olanağı yaratma gibi yöresel gelişme potansiyelinin üst düzeyinde değerlendirilmesini mümkün kılacak nitelikteki ekonomik etkenler üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte bir kısım yatırım projelerinin saptanmasında yukarıda belirlenen ekonomik etkenler yanında sosyal fayda da gözönünde tutulmuş ve belirli konularda bu yöne ağırlık verilmesi gerekmiştir.

— Geri kalmış illere yöneltilecek projelerin bir kısmı halen önemli miktarda harcama yapılmamış olmakla birlikte önceki yıllarda ele alınmış bulunmaktadır. Madencilik sektöründe Hasan Çelebi Demir Madeni İşletmesi (Malatya), Elbistan-Afşin Kömür İşletmesi (Maraş), Mazi Dağı Fosfat İşletmesi (Mardin) ve Divriği Demir (Sivas) projeleri programlanan yatırımlar arasında yer almaktadır. İmalât sanayiinde ise gıda-içki-tütün grubunda Bitlis Sigara Fabrikası ve Van Et Kombinasi, Dokuma ve

Giyim Sanayiinde Adıyaman, Erzin-
can, Maraş Fabrikaları tevsii ve
Diyarbakır Fabrikası mevcut durum-
da programlanmış olan başlıca ya-
tırım projeleridir.

— Üçüncü Plân döneminde
madencilik sektöründe elektrolitik
bakır, bakır hadde, pirit konsantre,
bakır konsantre, kurşungümüş kon-
santre ve izabe metal ve linyit pro-
jeleri kaynakların bulunduğu yöre-
lerde ele alınacaktır.

— Kalkınmada öncelikli yöre-
lere yöneltilecek imalât sanayii ya-
tırmaları gıda-içki, Tütün alt sektö-
ründe Et Kombinasi, yem, şeker,
üzüm değerlendirme, un, makarna,
irmik, şekerleme, çikolata, peynir,
tereyağ, bitkisel yağ üretimi, deri,
kösele, ayakkabı sanayi ve soğuk
hava deposu gibi doğal kaynakların
değerlendirilmesini, tarım ve gıda
sanayii ürünlerinin uzun dönemde
muhafaza edilerek daha iyi pazar-
lanmasını sağlayacak nitelikteki
projeleri kapsamaktadır. Ormana
dayalı sanayi tesisleri ile, ham
madde durumuna bağlı olarak kâ-
ğıt sanayii yatırımlarından kraft
selülozu ve yarı kimyevî sellüloz
ve saman sellülozu projeleri veya
mevcut tesislerin tevsii ele alın-
maktadır. Dokuma ve giyim sanayi-
inde ise, tiftik tops, konfeksiyon,

yapağı işletme ve değerlendirme,
el ve makine halıcılığı ve çeşitli
dokuma mamûlleri üretimiaz gelişi-
mişyörelerde önemle ele alınacak-
tır. Çimentodan gereçler, lâstik
plâstik işleme sanayileri, makine,
elektrik makineleri ve tarım alet
ve makineleri grubunda, trafik sin-
yal ekipmanları parçaları, elektrik
iç tesisat, alçak gerilim şalt cihaz-
ları, tarım makineleri alet ve parça-
ları üretimi gerçekleştirilmesi ön-
görülen başlıca yatırım projeleri
dir. Plânın uygulama döneminde
söz konusu yatırım projelerinin da-
ha da arttırılması ve geliştirilmesi
sürekli bir çalışma konusu olacak-
tır.

— Yörelere itibariyle saptanan
bu yatırım projeleri kamu tarafın-
dan ve kamu öncülüğünde gerçek-
leştirilecektir. Ayrıca özel kesim
sınaî yatırımlarının bu yörelere
yönlendirilmesini kolaylaştıracak
ve hızlandıracak teşvik tedbirleri-
nin alınması öngörülmüştür (49)».
gibi politika tedbirleri önerilerek
sanayinin yurt düzeyine yaygınlaş-
tırılmasının temini suretiyle geri
kalmış yörelerin kalkındırılması
sağlanacağı plânlanmıştır.

Daha önceki bölümlerde (Tab-
lo : X) da gördüğümüz gibiyurdun
geri kalmış yörelerini doğal kaynak
bakımından diğer yörelerden pek
geri olmadığı, ayrıca yurdumuzun
da doğal kaynak bakımından zengin

(49) Aynı yayın, sh. 285.

olduğu düşünülürse, kaynakların yerinde değerlendirilmesi ilkesi yöresel gelişme farklılıklarını gidermek yönünden oldukça etkili olacaktır. Bu yörelerde kamu öncülüğünde yapılacak daha etkin uygulanması temin edilerek, özel sektör yatırımlarının takip edeceği de düşünülebilir. Gerçi özel sektör sınaî yatırımları haklı olarak sosyal faydadan önce, ekonomik prensiplerinin ışığı altında yapılmaktadır. Ancak, bütün alt yapı hizmetlerinin temin edildiği veya gerekli teşvik mekanizmasının yaratıldığı bir durumda ayrıca kamu girişimciliği yolu ile bu yörelere özel sektör yatırımlarının yapılması da gerçekleştirebilir.

Yakın zamanda bu konuda oldukça ileri sayılabilecek özel sektör yatırımlarının yapıldığını ve yapılması için projeler hazırlandığını da belirtebiliriz. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca verilen teşvik belgelerinde bu hususun izlenmesi kâbilidir. Bu konuda daha köklü tedbirlerin alınması için halen mevcut bazı dar boğazların giderilmesi de önemini korumaktadır. Örneğin, elektrik enerjisi konusundaki dar boğazın öncelikle giderilmesi ve ulaşım problemlerinin tam anlamıyla çözümlenmesi gibi.

Yine politikalar bölümünde

(50) Aynı yayın, sh. 287.

«Ekonomik ve Malî Örgütlenme» politikasında da geri kalmış yörelerin mes'ealeleriyle ilgili olarak öncelikli sektör ve yörelerde yatırım ve üretimde bulunan küçük sanayici ve sanatkâr tarafından kurulacak kefalet kooperatiflerine ayrıcalık tanınacağı, sigorta fonlarının öncelikli sektör ve yörelere yönetilmesi konularında sigorta şirketlerinin denetimine ve gerçek ve tam bilgi toplamasına imkân verecek biçimde yeniden düzenleneceği gibi örgütlenme konuları yer almaktadır (50).

Örgütlenme konusunda yeni kurulacak kurumlarla birlikte, daha önce de belirtildiği gibi bir Kalkınma Bankası kurularak gerekli olanakların daha tesirli ve belirli esaslarla kullanılması politikasının izleneceği görülmektedir.

b — REFORMLAR :

III. BYKP'nında daha önceki kalkınma plânlarımızda yer almayan bazı reformlara da yer verildiği görülmektedir. Adalet, Toprak ve Tarım, Eğitim, Kamu Kesimi, Maden ve Petrol Rejimi gibi konularda yapılacak reformlar önerilmiş ve bu reformların ana hatları tesbit edilerek bunların gerçekleştirilmesi için kanunlarla ve yıllık programlarla yapılacak uygulamaya değinilmiştir. Reformların gerçekleşmesi ile ekonomik ve sosyal alanda tüm

yurdu etkileyecek bazı aşamaların elde edilmesi kabul edilebilir. Buna dayalı olarak tüm yurdun mes'elelerine bazı konularda çözüm getirilirken, bu mes'eleler içersinde geri kalmış yörelerin sorunlarının da genel olarak reformların müsbet bir şekilde etkileneceği tabidir. Müsbet olarak kabul edebileceğimiz bu etkilenmenin yanında III. BYKP'nında yer alan reformların bazılarında, özellikle geri kalmış yörelerin mes'elelerine de yer verildiğini görüyoruz.

III. BYKP'nının beşinci kesiminin ikinci bölümünde yer alan ve Reformlar başlığını taşıyan bu kısımda, Toprak ve Tarım, Eğitim ve Kamu Kesimi Reformlarında geri kalmış yörelerin sorunlarına değinildiğini görüyoruz.

Toprak ve Tarım Reformuyla ilgili olarak, reformun yöresel olarak uygulanmasının esas olacağı, Eğitim Reformunda, fırsat eşitliğine dayanan örgün ve yaygın eğitim sisteminden azami derecede yararlanılarak, eğitim bölümünde değinilen genel ve temel esasların gerçekleştirilmesine çalışılacağı, Kamu Kesimi Reformun da, kamu teşebbüslerinin çeşitli ekonomik ve sosyal politikaları gerçekleştirmesi yanında, kalkınmada öncelikle yörelere yatırım yapmaları sonucunda veya diğer sosyal ve politik

tercihler çerçevesinde ekonomik olmayan yer seçme, istihdamı gerekli olandan daha yüksek seviyede tutma gibi zorunluklarla karşılaştırıldığında, doğacak zararların bütçeden karşılanacağı, kamu iktisadi teşebbüslerinin yapacağı yatırımlardan ilke olarak eğitim, sağlık, yönetim ve genellikle alt yapıya ilişkin yatırımlar dışında devletin yatırım kapmayı öngördüğü alanlardan birinin de kalkınmada öncelikli yörelerde kurulacak sınıfi tesislere ilişkin yatırımlar olacağı gibi esaslar getirilmektedir (51).

III. BYKP'nının bu bölümünde yer alan Reformların gerçekleştirilmesi tüm yurdu etkileyecektir. Bunun yanında geri kalmış yöreleri de müsbet yönde etkileyeceği tabidir. Ayrıca konumuz bakımından özellikle geri kalmış yörelerinin kalkınmalarını sağlayacak yukarıda belirtilen tedbir ve ilkelere yer verilmesi de olumlu aşamalardır.

c — PLÂN UYGULAMASI VE ARAÇLARI :

III. BYKP'nının altıncı kesiminin ikinci bölümünü teşkil eden «Plânlama Sistemi ve Araçlar» başlığını taşıyan bölümde bölgesel gelişme farklılıkları ile ilgili olarak «Kalkınmada öncelikli Yörelere Çalışmaları»nın yer aldığını görüyoruz.

Yurdun bazı yörelerinin ekono-

mik, sosyal ve kültürel bakımdan geri kaldığı, bu yöreleri kesin coğrafi sınırlarla belirmenin olanak dışı olduğu, gelişmiş bir bölge içinde geri bölge olduğu gibi, gelişmemiş bir bölge içinde gelişmiş bölgelerin de bulunduğu ve bu gelişmemiş yöreleri millî plânlama açısından ele alarak, yatırımların düzenlemesiyle ilgili önerilerde bulunmak, gerekli araştırmaları yapmak, plân ve programlarla ilişkisini kurmak, uygulamayı izlemek ve değerlendirmek üzere Devlet Plânlama Merkez Teşkilâtı içinde gerekli örgütlenmeye gidildiği belirtilerek, kalkınmada öncelikli yörelerin zorunlaritynı Türk Toplumunun temel sorunlarından ayrı olarak düşünmeye imkân olmadığı, bir kısmının yoğun bir şekilde bu yörelerde mevcut olduğu, bu tür sorunların ülke ölçeğinde çözümlenmesi, kalkınma plânlarının bu sorunları yöreler seviyesinde öncelikle ele almasıyla mümkün olacağı yaklaşımıyla (52) ilke ve tedbir olarak aşağıda yer alan hususlar getirilmektedir.

«— Kalkınmada öncelikli yörelerin, potansiyele sahip oldukları konularda uzun dönemli kalkınmanın amaçlarına yönlendirilmeleri ve millî bütünlük ilkesi içinde ekonomik ve sosyal gelişmeleri sağla-

nacaktır. Bunun için yörelerin gelişme potansiyeli bulunan doğal ve beşerî kaynakları saptanacak, bu yörelerin gelişmişlik seviyelerini yansıtan sosyo-ekonomik bütünleşme göstergelerine dayalı endekslerin sonuçlarına göre yörelerin gelişmişlik sıralaması yapılacak ve bu iller yıllık programlarda yayınlanacaktır.

— Kalkınmada öncelikli yöreler: (i) doğal, kaynak, (ii) Beşerî kaynak, (iii) Şehîrsel kademeleşme ve (iv) ulaşım ve haberleşme ağı boyutlarını ihtiva eden, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi amaçlıyan, millî plânın sektörel düzeydeki dengelerini saptırmıyan bir yaklaşım içinde aşamalı programlara dayalı, birbirini tamamlayan tedbirlerle kalkındırılacaktır.

— Kalkınmadaki öncelikleri yukarıdaki şekilde tesbit edilecek yörelerde kalkınma süreci, «yatırımlara ilişkin politikalar bölümünde» «sanayi yurt sathına yayma» çalışmaları ile başlatılacak ve bu çalışmalar ile yeni stratejide belirlenen ilke çerçevesinde sanayiîin kalkınmada öncelikli yörelere götürülmesine önem verilecektir.

— Yöresel kalkınma çalışmalarının, millî plân çalışmalarını tamamlayan ve millî plân uygulamasına yardımcı olan, millî plân ilke ve politikalarına uygun nitelikte ça-

(52) Aynı yayın, sh. 299.

(51) Aynı yayın, sh. 288-293.

lışmalar olması özellikle gözetilecektir. Yöresel kalkınma çalışmaları yöreler için ortaya konacak ge- lişme olanakları, sektör ge- lişme hedeflerine göre hazırlanan millî plân uygulamasında çeşitli proje- ler arasında tercihler yapmayı ve birlikte ele alınması gereken pro- jeleri tanımayı sağlar nitelikte ola- caktır. Böylece millî kademede ve yöre kademesinde birbirini tamamlayıcı ve yöresel ge- lişme olanaklarını değerlendirici bir akım yaratılmış olacaktır. Yöresel düzeyde yapılacak değerlendirmeler, millî plâna girecek projelerin seçiminde destek olma niteliğini taşıyacaktır. Belli yöreler için özel kalkınma plânları hazırlama eğilimlerine, bütünlük ilkesine ters düşen uygulamalara yol açacağından, kesinlikle son verilecektir.

— Millî plân ilkeleri doğrul- tulsunda geliştirilen tedbirler ülke ölçeğinde sorunlara çözüm yolları getirirken aynı zamanda kalkınma- da öncelikli yöreler sorunlarını da belli oranlarda kapsamaktadır. Mil- li plân politika ve tedbirlerinin kal- kınmada öncelikli yörelere özgü, özellikle iktisad  ve sosyal bütün- leşmeye dönük sorunların çözümü- ne yeterli olmadığı durumlarda, millî plân ilkelerinin b t nl ğ n  ve tutarlılığını bozmayacak biçim- de ve millî plân politikalarını ta- mamlayıcı nitelikte ek politika ve

tedbirler yıllık programlarla geliş- tirilecektir.

— İktisadî ve sosyal bütünleş-meyi ihtiva eden yöresel kalkınma çalışmaları çok yönlü grup çalışma- ları niteliğindedir. Bu  alışmalar, hangi kapsamda ele alınırsa çeşitli kamu kuruluşları ve çevredeki özel teşebbüs arasında çok sıkı ve ahenkli işbirliğini gerektirmektedir. Bu işbirliği, çalışmaların her aşa- masında sağlanacak, Devlet Pl nla- ma Teşkilâtı merkezde ve yöreler- de çalışmaları yönlendirici, birleş- tirici olmak görevini taşıyacaktır. Söz konusu çalışmalar, aynı zaman- da uygulayıcı kuruluşların hızla uy- gulamalarına olanak verecek biçim- de yoğunve toplu çalışmalarla kısa sürede tamamlanan projeler olarak yürütülecektir.

— Yapılacak  alışmalarda Devlet Plânlama Teşkilâtı il plânla- ma tekniklerini kullanacak ilgililer- le gereken işbirliğini sağlayacaktır. Çalışmaların götürüleceği y rele- rin seçimi ‐yıllık programlarda‐ ya- pılacak, bu yöreler hakkında bilgi toplayıcı  n hazırlıklar tamamlan- dıktan, ilgili kuruluşlarca yapılması istenecek işin niteliğini, kapsamı- nın yönetiminin belirtilmesinden sonra çalışmalar başlayacaktır. Bu çalışmalara katılacak kamu kuru- luşları çalışmaların gerektireceği hizmeti zamanında sağlayacaklar- dır. Yapılan çalışmaların sonuçları

millî plân kademesinde değeriendirilecek, hazırlanan ve tamamlanan projelerin gelişmeleri izlenecektir.

— Kalkınmada öncelikli yörelere özgü sorunlar üzerinde, Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından yürütölen ve millî plân kademesinde değeriendirilen çalışmaların gerektirdiğı yatırımların aynı zamanda millî plân tercihlerine uygun olması ve böylece yıllık programlarda yer alması esastır. İktisadî ve sosyal bütönlüşmeye dönük yöresel kalkınmanın zorunlu kıldığı, millî plân tercihlerine göre yatırım programlarına giremeyen ya da yıl içinde bu yöreler için ortaya çıkan bazı yatırım kararlarının uygulanmasında kullanılmak ve millî plânla saptanan makro dengeleri içinde, sektörel dengeleri saptırmayacak, fakat yatay dengeleri sağlamak üzere ilgili kuruluş bütçesine ödenek konacaktır» (53).

III. BYKP'nında yer alan ve tebliğimize de aynen alınan yukarıdaki ilke ve tedbirlerde, yöresel gelişme farklılıklarının giderilmesi için gerekli çalışmalar yapıldığı ve bu çalışmaların yoğunlaştığı, çalışmalarda esas unsurun millî plân bütönlüğünü bozmayacak şekilde yürütölmesi gerektiğı, millî plâna giremeyen yöresel gelişme farklılık-

larını giderici yatırımların makro dengeyi bozmayacak şekilde yıllık programlara alınacağı ve yöresel gelişme farklılıklarını gidermeye en etkili aracın sanayin yurt düzeyine yayma politikası ile gerçekleştirileceğı görölmektedir. III. BYKP'nında yer alan yöresel gelişme farklılıkları ile ilgili öneri, ilke ve tedbirlere I. ve II. BYKP'larının çeşitli bölümlerinde rastlanmaktaydı. Ancak, I. ve II. BYKP'larının değişik bölümlerinde yer alan bu mes'elelerin III. BYKP'nında bir başlık altında toplandığını görmekteyiz. Ayrıca, daha öncede tebliğimizde değinildiğı gibi, sanayin yurt düzeyine yaygınlaştırılması politikasına da yer verildiğın, III. BYKP'nının daha önceki politikalar bölümü ile kalkınmada öncelikli yöreler çalışmalarına ait kısımda rastlamaktayız. III. BYKP'nımız diğer iki kalkınma plânlarımızın ve uygulamalarının tecrübeleriyle hazırlandığından yöresel gelişme farklılıklarının giderilmesi konusunda daha etken tedbirleri getirmesi normal karşılanabilir. Bu hususta en etken tedbir ve herhalde sanayin yurt düzeyine yaygınlaştırılması ve bunu sağlayacak diğer tedbirlerin getirilmesi olacaktır. Bu konuda da daha etrafli bilgilere ve esaslara yıllık programlarda yer verileceğini görmekteyiz.

Yine bu bölümde yer alan «Toplu Küçük Mahalli Tasarrufların

(53) Aynı yayın, sh. 299-300.

Değerlendirilmesi» çalışmaları içinde de bölgesel gelişme farklılıklarını giderici esaslara yer verilmesini görmekteyiz.

Toplu Küçük mahalli tasarrufların değerlendirilmesi ile ilgili olarak, özel teşebbüsteki gelişmenin piyasa ekonomisinin kuralları doğrultusunda, daha çok alt yapının tamamlandığı ve dış ekonomilerin olduğu belirli yörelerde yoğunlaştığı, bu durumun yörelerarası gelişmişlik farklarının oluşmasını etkilediği, ilke ve tedbir olarak da; toplu küçük mahalli tasarrufların, mahallin doğal ve beşerî kaynaklarını değerlendirmeye imkân verecek şekil ve şekilde bir araya getirilerek mahalli plânın öngörüyü hedefler doğrultusunda üretim süresine sokulması için gerekli ortamın yaratılmasına çalışılacağı, toplu küçük mahalli tasarrufların mahallinde değerlendirilmesinde il (Mahalli İdareler) plânlarından yararlanılacağı, kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırım olanaklarının değerlendirilmesinde kamu kuruluşlarının il ve çevre ölçeğindeki gelişmeye dönük programların uygulanmasında, mahalli küçük tasarruflar için gerekli yatırım ortamının sağlanmasına dikkat edileceğine yer verilmiştir (54).

Mahalli tasarrufların yerinde

değerlendirilmesini ve atıl kalmasını önleyecek olan yukarıda değinilen esaslar, II. BYKP'ında yer alan sanayileşme ve sanayiın yurt düzeyine yaygınlaştırılması politikasına hizmet eden nitelikte ve yöresel gelişmeyi müsbet yönde etkiler bir çalışma görünümündedir. Aynı zamanda geri yörelerde yapılacak sınaî teşebbüsleri teşvik tedbirleri esaslarının uygulamaya konulması, toplu küçük tasarrufların mahallinde değerlendirilmesine daha da müsbet yönde etkiliyecektir. Bu nedenlerle toplu küçük mahalli tasarrufların yerinde değerlendirilmesi çalışmaları yöresel gelişme farklılıklarını giderici yönde müsbet çalışmalar olarak dikkatimizi çekmektedir.

V — SONUÇ :

III. BYKP'nının bölgesel gelişme farklılıklarının giderilmesi yolunda ne gibi tedbirlere yer verdiğini konu alan tebliğimizde önce bu konuda bazı tariflere ve teorik izahlara, kısa da olsa yer verilmiş, bilâhara Türkiye'de bölgesel gelişme farklılıklarını esas alan ve tebliğimizin ana konusunu teşkil eden bölüme geçilmiştir.

Burada da önce I. ve II. BYKP'larımızda yer alan bölgesel gelişme farklılıkları bölümlerine kısaca değinilmiş ve konunun III. BYKP'ında incelenmesine geçmeden ön-

(54) Aynı yayın, sh. 300.

ce yurdumuzun şimdi içinde bulunduğu durumu belirlemek için illerimizin gelişme farklılıkları incelenmiştir. Kısaca incelenen bu bölümlerden sonra III. BYKP'nında yer alan sosyal ve ekonomik gelişme göstergeleri incelenerek, bu göstergeler bakımından (nüfus ve çalışma koşulları, insangücü, eğitim, kültür, sağlık) yöresel gelişme farklılıkları araştırılmış, yine sosyal ve ekonomik sorunlardan olan yerleşme, şehirleşme, köy ve köylü mes'elelerine yöresel gelişme farklılıkları bakımından yer verilerek, III. BYKP'nında yer alan bu konudaki uygulamalarla neler getirildiğini saptamak üzere politikalar, reformlar ve uygulama araçlarına yer verilecek tebliğimiz tamamlanmıştır.

Tebliğimizde yer alan incelemelerden çıkarılacağı gibi, daha önceki plânlarımızda da olduğu veçhile, bölgesel gelişme farklılıkları ile ilgili olarak bölge plânlamasından etkili bir araç olarak faydalanılacağı, ancak bu araçlardan faydalanırken esas uygulamanın millî plân tercihlerini bozmayacak ve saptırmayacak yönde olacağı ve makro dengeleri sağlamak bakımından millî plânla entegresyonu sağlar biçimde uygulanacağı prensipleri yer almaktadır.

Yöresel gelişme farklılıklarının giderilmesi bakımından olduk-

ça geniş sayılacak tedbirlere yer verildiğini III. BYKP'nında görebiliyoruz. Bu tedbirlerden en önemlilerini merkez köyler kurulması ve geliştirilmesi, sağlık hizmetlerinin tüm yurdu kapsayacak biçimde sosyaleştirilmesi, eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve tüm ulusun faydalanabilmesi için gerekli yatırımların önerilmesi, sanayinin yurt düzeyine yaygınlaştırılması ve bunun için yeni teşvik esaslarının uygulamaya konulması ve çalışmaların icap ettireceği kurumların örgütlenmesinin sağlanmalarını sayabiliriz.

III. BYKP'nında yöresel gelişme farklılıklarının giderilmesi ile ilgili görülen olumlu bu esaslar yanında, plânın bazı makro hedefleri yönünden mevcut bulunan belirsizlikler ve açıklık ilkesinden uzaklaşmalar düşündürücüdür. Bu sorun ayrı bir araştırma konusunu kapsayacağından burada anlatılması imkânsızdır. Ancak; tasarruf, işgücü, yatırım hedefleri, nisbî fiyat artışları, özel tüketimin kısılması gibi konular gerekli açıklıkla ele alınmışlardır. Bölgesel gelişme farklılığının giderilmesi konusunda en önemli bir araç olacak «sanayinin yurt düzeyine yaygınlaştırılması» ilkesi bu nedenlerle uygulamada güçlüklerle uğrayabilecektir. Burada en önemli husus kamu yatırımları yanında, özel kesim yatırımlarının da bu amaca yöneltilmesinin

sağlanması olmaktadır. Yeni getirilecek teşvik tedbirleri esasları, özel kesimin en yetkili organlarının temsilcilerinin ifadesiyle yetersizdir. Geri kalmış yörelere özel kesim yatırımlarının gitmesini temin etmek için (III. BYKP'nında özel kesim yatırımlarına büyük bir pay verilmektedir) etkin ve köklü tedbirler getirilmelidir. Bu konuda bazı fizik alt yapı hizmetlerinin öncelikle yapılması önemini muhafaza etmektedir. Bilhassa enerji sorunu bütün kesimleri etkileyecek durumunu muhafaza etmektedir. Plânlı dönemde oldukça ileri sayılabilecek fizik ve sosyal alt yapı yatırımları gerçekleştirilmesine rağmen enerji sorunları çözümlenememiştir. Sanayileşmede en önemli darboğaz herhalde bu olacaktır.

III. BYKP'ıyla ilgili olarak yukarıda sayılan belirsizlikler, karar verme vetirelerini geciktirebileceği gibi, fonların âtil kalmasını ve arzulanan sektör ve yörelere yapılacak yatırımlar yerine spekülâtif faktör olabilecektir. Bu etkileri ortadan kaldırmak için yıllık programlarla getirilecek uygulamalar daha açık olmalı ve gerekli açıklamalar yıllık programlarda yeterince yer almalıdır.

Ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlayıcı en tesirli araç yatırımlar olduğundan bu konuda uygulanacak politikaların açık ve belirli ol-

ması icap eder. Bu olmadığı takdirde, yatırım hırsı kırıldığı gibi, ekonomideki gelişmeyi de durdurabilir. Bu nedenle getirilecek teşvik tedbirleri açık, belirli ve istenen gayeyi sağlar nitelikte olmalıdır.

Bütün bunların ötesinde yöresel gelişme farklılıkları ile ilgili olarak bazı konularda getirilecek palyatif tedbirler yerine köklü tedbirlerin getirilmesi de yerinde olacaktır.

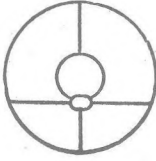
Yurdumuzda 1927 yılından bu yana fizik alt yapı ve eğitim konusunda oldukça ileri sayılabilecek kamu harcamaları yapılmış, II. plân döneminden sonra da sağlık hizmetlerinde büyük yatırımlar görülmüştür. Bilhassa eğitim konusunda yapılacak yatırımların uzun dönemde yaratacağı ekonomik ve sosyal faydadan yararlanılacağı düşüncesi olumlu yatırımları mümkün kılmıştır. III. BYKP'nında ve uzun dönemde perspektifte de bu konularda önerilen yatırımlar yöresel gelişmişlik farklarının giderilmesi bakımından olumlu teşebbüsler olacaktır.

Yöresel gelişme farklarının giderilmesi bakımından yapılan alt çalışmaların da oldukça ilerlediğini ve yeni dönemde gerekli yatırım teşebbüslerine girileceğinin belirtilmesi de bu konuda ileri adımlar atılacağını göstermektedir.

Son olarak AET'e mevcut bir

sistemin yurdumuzda da uygulamaya konulmasını temenni etmekle tebliğimizi tamamlamak istiyoruz. AET ülkelerindeki gelişmemiş bölgelerin gelişmesini sağlamak amacıyla Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Sosyal Fonu kurulmuştur.

Bu fondan gerek kalkınmamış, gerekse verimsiz tarım alanlarına gerekli yardım yapılmaktadır. Türkiye'de de böyle bir fon tesis edilerek, geri yörelerin kalkınmasına yardım edecek gerekli girişimler desteklenmelidir.

Türkiye - Bulgaristan İlişkileri

Doç. Dr. Nazif KUYUCUKLU

Bilindiği gibi Türkler ve Bulgarlar uzun yüzyıllar aynı yönetim altında yaşayarak kader birliği yapmışlar, 1878 Berlin Konferansı ve bilâhare Meşrutiyet döneminde Osmanlı İmparatorluğundan tamamiyle kopmuşlardır. Önce Prenslik sonra da Krallık olan Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşından sonra, Sovyet Blokundaki «Halk Cumhuriyetleri» safına katılmıştır.

İki ülke arasındaki ilişkilere acı-tatlı anılar içinde zaman zaman gölgeler düşmüş, özellikle Bulgaristan yeni rejime girdikten ve iki ülke arasında ayrı sosyal ve politik

sistemler dolayısıyla ilişkiler belirli bir dönem durgunluk gösterdikten sonra, bu durumların yakınlaşmak için engel teşkil etmeyeceği düşünülerek yeniden iyi ilişkiler dönemine girilmiştir. Bu ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla çeşitli yıllarda farklı kademelerde iki ülke temsilcileri bir araya gelerek görüş teatisinde bulunmuşlardır. Geçtiğimiz yıllarda ziyaretler karşılıklı olarak Başbakanlar düzeyinde olmuş, geride bıraktığımız aylarda da Dışişleri Bakanımız, geçen yıl Bulgar Dışişleri Bakanının yurdumuza yapmış olduğu geziyi iade etmek ü-

zere Bulgaristanı ziyaret etmiştir. Biz bu yazıda, yankıları devam eden «Ortak Bildirinin» ışığında iki ülke arasındaki ilişkilere özellikle ekonomik olanlara değinmek istiyoruz.

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler, yukardaki gelişmelere paralel olarak 1955'te akdedilen Ticaret anlaşmasına dayalı, her yıl iki ülke temsilcilerinin bir araya gelerek saptadıkları limitler içinde geliştirilmiş, ticari ilişkiler günümüzde de aynı ilkeler çerçevesinde yürütülmektedir. Bununla birlikte son bir iki yıl hariç, on yıldan fazla bir dönem içinde, yıllara göre cüz'î değişimler yanında rakamlarda genellikle bir kararlılık görülmektedir. Değer olarak 1965-70 döneminde Bulgaristandan yaptığımız ithalât ortalaması 47 milyon TL, yaptığımız ihracat da 44 milyon TL civarındadır (1). Durumu tarihsel açıdan ele aldığımızda da, Bulgaristandan yaptığımız ithalât toplamı, 1965'te toplam ithalâtımızın % 0.6'sını kapsarken, 1970'te bu oran % 0.5'e düşmüştür. Aynı yılda toplam ihracatımızın % 1.2'si bu ülkeye yapılmışken, 1970'te bu oran % 0.7'ye inmiştir. Yıllara göre cüz'î dalgalanmalar yanında sözü edilen dönemde, değerlerde bir istikrar görülmekle birlikte, toplam ithalât ve ihracatımıza göre oranlarda bir gerileme sezilmektedir. Bununla birlikte, son bir iki

yılda iki ülke, ticari mübadele hacimlerinde önemli artışlar sağlamayı amaçlamaktadırlar. Nitekim, gerçekleşme ile ilgili elimizde bilgi bulunmamakla birlikte 1973 protokolüne göre, ticaret hacminin 26 milyon Dolara çıkarılması öngörülmüştür. Bu rakam yukarda değinilen döneme göre, çok önemli bir gelişmeyi hedef almıştır.

Bulgaristandan, yıllara göre değişen miktarlarda Tarım makineleri, Elektrik motorları, Saç, Demir-Çelik ve Kimyevi gübre ithaline karşılık, buraya zeytin, narenciye, kuru üzüm, fındık, pamuk, yünlü ve pamuklu dokumalar, kurşun-çinko ve manganez madenleri, radyatör ve Buz dolabı ihraç etmekteyiz. Kurşun-Çinko üretiminde yeni tesislerimiz kurulmuş bulunduğuna göre, bu alanda ihracatta gerilemeler olabilir. İki ülke arasında ticaret hacminin gelişme sınırı, ekonomilerinin yapılarına bağlı olduğuna göre, Bulgar ekonomisinin yapısını daha yakından tanımaya ihtiyaç vardır. Yayınlanan ortak bildiri de, Türk-Bulgar karma ekonomik komisyonunun belirli sürelerde toplanarak bu konuyu görüşmeyi öngörmekle, bunu içermiş olmaktadır.

İki ülke arasında ekonomik ilişkilerden bir diğeri, Bulgaristanla elektrik enerjisi mübadele sorunudur. Bilindiği gibi Bulgaristan, gerek termik, gerek Meriç ve diğ r nehirlerin yataklarına kurdukları

barajlarla hidrolik santrallerden kendi tüketimini aşan bir üretim kapasitesine erişmiş, 1971'de yıllık üretimi 21 milyar KWS. olmuştur. Günümüzde bunun daha da yükselmiş olması gerekir. Belirli alanlarda, özellikle Trakya bölgemizde enerji açığının giderilmesi konusunda iki ülke arasında anlaşma yapılmış, çalışmalarda da önemli gelişmeler sağlanmıştır. Basına göre elektrik alımının 1974 Eylülünde başlayacağı bildirilmiş olmakla birlikte, ivedi koşullar karşısında bunu çabuklaştırmak herhalde mümkündür. Ortak bildiride, iki ülke ile ilgili nehir sularından rasyonel bir biçimde yararlanma ve enerji üretimi bakımından işbirliği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, Avrupa demiryolunun Yunanistana uğramadan iki ülke toprakları üzerinden geçmesi hususundaki anlaşma ve bu alandaki çalışmaların da, iki ülke ilişkilerine önemli katkısı vardır. Burada karayolu taşıma ve transit geçişler de değinmek gerekir. Bilindiği gibi Avrupaya kara yolu ile yapılan ihracatımız ve dışarda çalışan 700 bini aşkın işçilerimizden (1971'de 680 bin) tamamına yakın bir kısmının gidiş-gelişi Bulgaristan üzerinden olmaktadır. Gidiş-Gelişler periyodik zamanlarda olduğundan, Bulgaristan temsilcilikleri önünde vize için büyük yığılmalar meydana gelmekte ve önemli miktarlarda harç ödenmesi

gerekmektedir. Kara yolu ile yapılan ihracatımızda da, zaman zaman şikâyetler olmaktadır. Yıllardan beri bekleyen bu sorunlar da ortak bildiride yer alarak çözümü öngörülmüştür.

Ekonomik ilişkilerin gelişmesinde önemli addedilebilecek etkenlerden biri de Turizmle ilgilidir. Bulgarlar bilindiği gibi, Karadeniz kıyılarında kitle turizmi için geniş çapta turistik tesisler kurarak 1971'de 2.8, günümüzde de yaklaşık olarak üç milyon civarında turiste ülkelerine çeker duruma gelmişlerdir. Yine iki ülke arasında anlaşmalara uygun olarak, buraya gelmiş turistlere haftanın belirli günlerinde Varna-İstanbul vapur seferleri yapılmaktadır. Bununla birlikte, bu seferlerin gidiş-geliş dahil sadece iki-üç gün sürmesi nedeniyle, bizim açımızdan yeniden üzerinde durularak daha olumlu sonuçlara bağlanması mümkündür. Turistik ilişkilerin gelişmesini sağlama yönünden geçen yıl çalışmaya geçmiş bulunan Dereköy (Demirköy) - M. Tırnovo karayolunu da burada kaydetmek gerekir. Turizm alanında çalışmalara bizden daha önce başlamış olmalarından ötürü, buradan bu konuda öğreneceğimiz bazı şeyler olsa gerektir. Özellikle, kurulmakta olan Side projelerimizle, Bulgarların Varna'daki Altınkum ve bunun dışında da Şlançev bryâğ ve Burgas dolayındaki diğer turistik komp-

leksleri arasında, kuruluş bakımından bazı benzerlikler vardır.

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinde en önemli adım, klearing sistemden serbest döviz esasına geçiş olabilecektir. Ortak bildiride öngörülen bu noktanın gerçekleşmesiyle klearing'in sakıncaları kaldırılarak iki ülke arasındaki ticaretin daha rasyonel temele oturtulması sağlanacaktır.

Belirttiğimiz dönemde ekonomik ilişkilerdeki bu olumlu gelişme yanında, ekonomi dışı bir alanda, Bulgaristandaki bir milyonu aşkın Türk azınlığının şikâyetleri artmıştır. Basından ve gelen göçmenlerden öğrenildiğine göre bunlardan en önemlisi, okullarda türk dilinin giderek azaltılması ve 1973'ten itibaren de tamamiyle kaldırılmış ve bazı bölgelerde isim değış-

tirilmesine gidilmiş olmasıdır. Ekonomik ilişkilerin iyi bir biçimde gelişmesinden ancak memnunluk duyarken, diğer alanda Bulgaristanın böyle bir uygulamaya gidebileceğini düşünmek bile istemiyoruz. Çünkü, okullarda Türk soyundan olan çocukların daha başarılı olmaları gibi bahanelerle türk dilinin kaldırılmış olması, iki ülke ilişkilerine gölge düşürücü bir öz taşıdığı gibi, bizzat Bulgaristanın uyguladığını iddia ettiği ilkelerle de çelişmektedir. Dileyelimki, ortak bildiride gerçekten iyi olan düşünceler gerçekleşsin ve iki ülke arasında ekonomik ilişkilerde olduğu gibi diğerlerinde de karşılıklı anlayış galip gelsin.

(1) Türkiye İstatistik Yıllığı 1971, sh. 340-1 D.İ.E. Ankara-1973

Örgütlerde Etkin Bir Haberleşme Sisteminin Koşulları

Dr. Erol EREN

1) Genel Açıklamalar

Örgütlerde iyi bir kumanda sisteminin gerçekleştirilmesi, teknik açıdan yeterli bir bilgi alış veriş sisteminin kurulmasına sıkı bir şekilde bağlı bulunmaktadır. Kişiler arasındaki karşılıklı anlaşmayı engelleyen en önemli etkenlerden biri bilgilerin, emirlerin ve raporların alıcılara ulaştırılmasındaki haberleşme güçlükleridir. Haberleşme, hepimizin bildiği üzere, karşılıklı etkileşme sürecini tesis ederek, grup faaliyetlerinin uyum içinde yürütülmesini sağlar ve böylece

verimin arttırılması olarak içerisine girer.

Haberleşme insanlık tarihi boyunca başlıca iki kısımdan oluşmuştur. Bunlar yazılı ve sözlü olarak tasvir edilebilir. Zamanımızda gerek yazılı ve gerekse sözlü haberleşme araçlarında haber vericisi ile haber alıcısının birbirlerine duyurmak istedikleri şeyleri kısa süre içinde sağlayacak gelişme ve değişmeler vücuda gelmiştir. Örneğin, mektup, telgraf, telefon, megofon, televizyon, terminallere bağlanmış komputer sistemleri günümüzde haberleşme süresini minimuma in-

direcek kadar kısaltılmıştır. Bütün bu gelişen haberleşme olanaklarına rağmen insanlar birbirlerini anlamak ve aralarındaki sorunları çözmek, sosyal olarak birlikte hareket etmek konusunda çok fazla bir mesafe kaydetmemiş bulunmaktadır. Hatta toplam nüfusun ve insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin artması bugünün insanını, geçmişin insanından daha problemlili ve birbirlerini anlamak hususunda güç durumlara düşürmüştür. Şu halde, kişiler birbirlerini anlamak hususunda bazı hususlara dikkat etmek zorundadırlar.

2) Etkin Haberleşme Sisteminin Koşulları

a) Bunlardan birincisi, grup halinde hareket etmek zorunda olan örgütlerin iyi bir hiyerarşi sistemine sahip olmalarının gereğidir. Böylece iyi bir haberleşme plânı da gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu ise ancak hiyerarşik ilişkilere dayanan kurallarla gerçekleştirilebilir. Kim kime hangi hallerde ve zamanlarda emir verecektir, bilgi alacaktır ve rapor verecektir. Bunların açık bir şekilde saptanması gerekir. Örgütlerdeki antlaşmazlıkların birçoğunun nedeni, verilecek ve alınacak bilgilerin, emirlerin ve hatta raporların hiyerarşik kanalların dışına taşırılarak yanlış yerlere veya kişilere verilmesidir. Antlaşmazlıkların birçoğuda verilip alınan bilgilerin

ya gerektiğinden fazla veya gerektiğinden eksik veya gerçeklerden uzak, yanlış bir şekilde verilmesinden doğar. Bazan da antlaşmazlıklar hiyerarşik ilişkiler koşuluna bağlı olarak verilmesi gereken zamandan daha erken veya genellikle daha geç verilmesinden doğarlar. Öyleyse hiyerarşik ilişkiler dışında resmî olmayan haberleşme sisteminden yoksun bir yönetim esneklik ve akıcılıktan da yoksun olabilir ve böyle sistemlerde bürokrasi körüklenir. Ancak, resmî olmayan bir haberleşme istenmese de gerçekleşeceğinden, etkilerini hiyerarşik ilişkileri zedelemeyecek bir seviyede tutmak gerekmektedir.

b) İkinci koşul; yakın ilişkiler ve ortak benimseme duygularıdır. İnsanların birbirleriyle anlaşabilmeleri için birbirleriyle yakın temasları (yüz yüze ilişkileri) sıklaştırmalıdır. Yakınlaşma insanları birbirlerini daha iyi dinlemeye yöneltir ve böylece ortak düşünceler ve benimseme duyguları artar. Böylece ortaya ikinci bir koşul daha çıkmaktadır. Bu da insanların birbirlerinin hislerine, duygu ve düşüncelerine nezaket göstererek iyi bir dinleyici olmaları gereğidir.

c) Haberleşmede başka bir koşul da mümkün olduğu kadar hislerin etkisinden kurtulma gereğidir, hislerinin esiri olan ve onların etkisiyle hareket eden kimse bilgileri gerçekçi bir şekilde değer-

leme ve objektif şekilde hareket etme olanağından yoksun olacaktır. Bu yüzden antlaşmazlıklar artmış olacaktır.

d) Verilen haberlerin, (bilgi, emir ve raporlar) gerçeklere ve mantığa dayanması koşulu çok önemlidir. Verimli haberleşme ancak, yapılmaya değer ve uygulama gücü yüksek bilgilerle gerçekleştirilebilir. Aksi halde haber, alıcısı tarafından değersiz bilgilerle dolu olduğu kanaatiyle reddedilir ve birtakım antlaşmazlıkların da kaynağı olur. Böylece hem lüzumsuz haberleşme masrafları ve zaman kaybı olur ve hemde beklenen yararlar sağlanamaz.

e) Haberlerin verimli bir şekilde işlenmesi için başka bir koşul ise, verilen bilgi, rapor ve emirlerin alıcının inceleme gücünün dışına çıkacak kadar falza ve karmaşık olmaması gereğidir. Bu koşul haber alıcısının bilgileri incelemek ve değerlendirmek bakımından gerekli zaman, fiziki güç ve yetenekten yoksun olduğu hallerde zamanlarda meydana gelir. Bunun için haberler verici tarafından anlamlı, yani sonuç çıkarılabilecek biçimlere sokulmalı ve alıcının işleme gücü ve zamanı dikkate alınarak en uygun miktarda sunulmalıdır. Zamanımızda bu güçlük çağdaş bilgi işlem makineleri (Komputerler) sayesinde minimuma indirilmiştir. Fakat, bu sisteme geçiş çok pahalı olduğundan

bazı hallerde haberleşmeden beklenecek yarar ve verimlerin üstünde harcamaları gerekli kıldığı sık sık gözlemlenmektedir. Birbiri arkasından sunulan küçük üniteler halindeki haberler belki daha fazla zaman alacaklar ama antlaşmazlıkların azaltılması ve iş görme ve gördürme dolayısıyla verimlilik üzerinde daha etkin olacaktır.

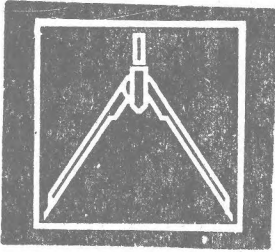
f) Haberleşmede önemli bir koşul da dil birliğidir. Yani, kelimeler, işaretler, sözcükler ve cümle yapısı bakımından haber alıcı ve vericileri uyum içinde bulunmalıdırlar. Hele haberleşmede bazı teknik semboller ve özel yazışma dilleri (steno, mors) veya parolalar kullanılırsa ve bunlar alıcı tarafından bilinmez ise istediğimiz verim ve yararlar beklenemez antlaşmazlıklarda arttırılmış olur.

g) Haberleşmede önemli bir hususta haberleşme konusunu teşkil eden emir, bilgi ve raporların, haber alıcısının, örgütün ve toplumun törelerine (örf adet ve an'anelerine) veya manevi değerlerine aykırı olmaması koşuludur. Aksi halde iş görme ve gördürmeden diğer bir deyimle etkili ve verimli haberleşmeden söz etmek mümkün olmaz.

KAYNAKLAR :

- 1) Haire, Mason; Psychologie et Commendement dans L'Entepri-

- se, Editions d'Organisation Paris, 1968.
- 2) Maisonneuve, Jean; La Dynamique des Groupes, PUF. Paris, 1970.
- 3) Peretti, André de, L'Administration Phénomène Humain, Berger - Levrault Paris, 1968.
- 4) Simon, Smithburg Thompson, Kamu Yönetimi Çeviren Cemal Mihçioğlu Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara, 1967.
- 5) Tosun, Kemal; İşletme Yönetimi, Fakülteler Matbaası İstanbul, 1971.

Onderlik Tutum ve Şekillerinde Zaman içinde Meydana Gelen Değişmeler

Dr. Sait SOYDAN

I. GİRİŞ

İnsanların en eski çağlardan beri sürekli olarak başkaları ile birlikte, yani grup halinde yaşadıkları herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Nitekim, tarihi çağlarda ne kadar geri gidersek gidelim daima

insan gruplarına rastlarız. Tek başına yaşayan insan, ancak olsa olsa bir varsayım olarak kabul olunabilir. Tek başına yaşadığı söylenen Robinson Crousoe ise sadece bir roman kahramanıdır (1). Bireylerin, sosyal yalnızlık olarak adlandırılan, hiçbir sosyal ilişkide bulunmaması hali kuşkusuz, geçicidir. Bireylerin birbirleriyle sosyal ilişkilerde bulunmalarının başlıca nedeni, kişisel düşünce ve isteklerini tekbaşlarına gerçekleştirmemeleri ve bunun sonucu olarak da birbirlerinden gerekli bilgi ve araçları sağlamak zorunda kalmalarıdır (2). Bir

- (1) Hans Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, Çeviren: Nermin Abadan, Ankara, Sevinç Matbaası, 1963, s. 29.
- (2) Aykut Şireli, *İş Sosyolojisi Ders Notları*, İstanbul, 1968, s. 21.

işin bir tek kişi tarafından yapılabilmesi çok güç bir duruma gelir gelmez, bir tek kişinin başaramıyacağına birkaç kişinin beraberce başaracağı umudu ile başkalarından yardım istenmesi doğaldır. Grup halindeki bu çalışma şekline daha çocukların oyun oynadıkları sıralarda bile rastlanır. Bu durum, ağır yükler taşımak veya başka güç işler başarmak zorunda oldukları zaman kendi kabilelerinden birkaç üyenin işbirliğini talep eden ilkel insanlarda da vardır. İnsanlar arasındaki bu işbirliği giderek işbölümüne yol açmış ve grup faaliyetleri daha etkin bir duruma gelmiştir. İşte bir taraftan grup içindeki işbölümü, diğer taraftan grup içindeki insanların aynı niteliklerle donanmış olmamaları, grup içinde emreden ve itaat eden insanların, diğer bir deyişle grup üyelerinin farklı statülere sahip olmalarına yol açmıştır. Şu halde, emreden ve itaat eden insanların varoluşundan beri, birinciler için değilse bile, hiç olmazsa ikinciler için bir otorite ve

dolayısıyla bir önderlik sorununun varlığından söz edebiliriz (3). Bu bakımdan önderliğin insanlık tarihi kadar eski olduğunu söylememiz mümkündür. Esasen, insanların yaradılışları gereği bir öndere ihtiyaç duyarlar. Gustave Le Bon bu noktayı şu şekilde belirtmektedir: «İster bir hayvan sürüsü, ister bir insan topluluğu söz konusu olsun belirli bir sayıda canlı varlıklar biraraya geldiklerinde içgüdülerinin etkisi ile bir şefin, yani bir önderin otoritesi altına girerler» (4). Burada hemen belirtmemiz gereken bir nokta da, önderlik tutum ve şekillerinden meydana gelen değişimler olacaktır.

II. ÖNDERLİK TUTUM VE ŞEKİLLERİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELERDE ROL OYNIYAN BELLİ BAŞLI ETKENLER

Öğrenim yapan insanların sayısının hızla arttığı ve öğrenim süresinin de sürekli bir şekilde uzadığı bir çağda, okuryazar olmayan insanların çoğunlukta bulunduğu bir çağdaki gibi önderlik edilemeyeceği açıktır.

Ünlü Alman sosyoloğu Max Weber'in de belirttiği gibi, geçmişte, hiyerarşik roller, genellikle sihirden ve batıl itikatlardan doğmaktaydı. Hiyerarşik rollere bağlı olan önderlik ve bu rollere karşı besle-

(3) Gaston Fessard, *Autorite et Bien Commun*, 2. B., Paris, Editions Aubier-Montaigne, 1969, s. 5.

(4) Gustave Le Bon, *Psychologie des Foules*, 2. B., Paris, Presses Universitaires de France, 1963, s. 68.

nilmesi gereken itaatten doğan ayrıcalıklar, daha çok herhangi bir bireyin olağanüstü ve genellikle sihirle ilgili ve doğa üstü kudretlerine inanıştan ileri geliyordu. Eski kavimlerin önderlerinin çoğu kez büyü ve benzeri yollarla kitleleri peşinden sürükleyen kimseler olduğu bilinen bir gerçektir (5). Weber bu otorite çeşidini «karizmatik otorite» (tanrı vergisi yetke) olarak adlandırmaktadır (6). Ünlü sosyologa göre, tarih, bu otoriteye sahip karizmatik önderlere her alanda ve tarihin bütün devirlerinde rastlandığını göstermektedir. Bunlar esas itiba-

riyle iki şekil altında ortaya çıkmışlardır: bir yandan sihirbazlar ve peygamberler: öte yandan, seçilmiş savaş şefi, çete şefleri ve ücretli askerler (7).

Günümüz toplumlarında bilgi düzeyinin yükselmesi, giderek büyüünün ve batıl inançların etkisinin çok zayıflaması, liberal ve demokratik inançlara olan bağlılık, karizmatik otoritenin eski toplumdaki üstün yerini bugün başka türde bir otorite ve ilişki tipine bırakmıştır.

Aynı değişimleri işletme yönetimi sahasında da gözlemek mümkünüdür. Gerçekten de işletmelerin

(5) Victor A. Thompson, *Comportement Bureaucratique et Organisation Moderne*, Traduit par: J. J. Robert, Paris, Editions Hommes et Techniques, 1966, s. 59-60.

(6) Hallerinden memnun bulunmayan ve kaygılı kitlelerin kendilerine bir şef veya önder aradıkları sırada bu kitleler üzerinde büyük bir etki ve kişisel prestijini kabul ettirme yeteneğinde olan bir insan ortaya çıktığında, bazen karizmatik otoritenin varlığından söz edilir. Karizmatik önderlikte, kendisini astlarının üstlerine çıkaran olağanüstü yeteneklerle donanmış ve astlarında sevgi

ve hayranlık hisleri uyandıran bir önder söz konusudur. Önder, astları ile astlarının kendisi için besledikleri sevgi ve hayranlıkla belirlenmiş heyecana dayanan ilişkiler sürdürür. Bu tip ilişkiler, önderin astlarını kendisine benzer bir hale gelmeğe denemeye yöneltir. Başka bir deyişle, önder ideal rolünü oynar. Bu konuda bakınız: Eugene Enriquez, «Evaluation des Hommes et Structures d'Organisation,» *Gestion*, C. IX, No. 12, (Décembre 1966), s. 794-795.

(7) Max Weber, *Le Savant et le Politique*, Traduit par: Julien Freund, Paris, Editions Plon, 1959, s. 115-116.

yönetiminde özellikle 1900'lardan hızlı bir değişme olmuştur. Bugün endüstrinin 1900'da olduğundan çok daha değişik bir önder tipine muhtaç bulunduğunu inkâr edemeyiz.

Ünlü iş psikologu Norman Maier'de endüstrideki önderlik anlayışında bir kuşak içinde çok önemli değişiklikler olduğunu ileri sürmekte, bu değişimin sadece teknik kalkınma ve büyümeden ileri gelmediğini, aynı zamanda, yeni sosyal değerlerin ortaya çıkışının da büyük bir rolü olduğunu belirtmektedir (8). Gerçekten de, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal neden ve etmenler etkisiyle modern bireyin güçlendiği ve bunun sonucu olarak kabul sahasının daraldığı, yani bir örgüt ve emir-kumanda disiplini içine girme hususunda gittikçe

şiddetli tepkilerde bulunduğu, hususu, artık günlük gözlemlerimiz haline gelmiştir (9).

III. TARİH SÜRECİ İÇİNDE BELLİ-BAŞLI ÖNDERLİK TUTUM VE ŞE-KİLLERİ

Önderliğin tarih boyunca üç safhadan geçtiğini söylemek mümkündür :

a) İlk safhada, önderin kendi yetkisini başkalarına baskı ile kabul ettirdiği görülmektedir. Gerçekten de, yüzyıllar boyunca önderler kendilerini izleyenleri ya zorla veya zor kullanma tehdidi ile etkilemek suretiyle yönetimleri altına almışlardır. Önderler ile onları izleyenler arasındaki ilişkiler doğrudan doğruya hizmet esasına dayanmaktaydı; yani izleyenlerin, öndere hizmet etmekten ve onun dediğini yapmaktan başka çareleri yoktu (10). Dikkat edilirse, sınıf devrimin başındanberi ve İkinci Dünya savaşından önceki bütün dönemler boyunca sınıf ve ticarî nitelikteki tüm topluluklar en katı otokratik ilkelere göre yönetilmişlerdir. Yöneticiler daha bu yüzyılı başında bile diktatörler gibi hareket ediyorlardı. Önderler, elde etmiş oldukları mevkiî ise, istediklerini yapmayanları ve isteğe göre hizmet etmeyenleri işten çıkarmak veya ücretlerini kesmek gibi cezalarla tehdit

- (8) Norman R. F. Maier, La Psychologie dans l'Industrie, Traduit sous la direction de Joseph Goffin, C. I, Vervier (Belgique), Editions Gerard and Cie., 1970, s. 30.
- (9) Kemâl Tosun, İşletme Yönetimi C. I, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1971, s. 113.
- (10) Robert V. Penfield, Örgütte Beşeri Münasebetler, Çeviren: Resan Taşçıoğlu, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, 1969, s. 130.

etmek suretiyle koruyabiliyorlardı. Öndere tabi olanlar örgütlenmemiş, zayıf ve genellikle aciz insanlardı ve bu kimseler korunmak ve hayatlarını sürdürmek için, kesinlikle önderlerine bağlı idiler. Bu kimseler, genellikle eğitim görmemiş bilgisiz kişiler olduklarından otokratik önderler, verdikleri emirlerin hemen yerine getirilmesini kolaylıkla sağlayabiliyorlardı (11). Görüldüğü gibi, otoriter önder, astlarının his ve fikirlerini almadan, mevkiinden aldığı resmi otorite aracılığı ile her şeyi başarabileceğine inanan bir yöneticidir. Hemen belirtelim ki, otoriter önderliğin hakim bulunduğu grup ve kurumlarda astların yetiştirilmesi ve gelişmesi çok zordur. Astların sorumluluk hissi de gelişmez ve bunlar her fırsatta sorumluluğu başkalarına atmağa çalışırlar (12).

b) Daha sonra yavaş yavaş bu düşünce tarzının, çeşitli etmenlerin etkisiyle katılığını kaybettiğini ve «paternalist» (pedersahî, ataerkil) olarak adlandırabileceğimiz önderlik tipinin ortaya çıktığını gör-

mekteyiz. Bu önderlik tipi, otoriter önderliğe yaklaşmakta ise de, önder çocuklarını düşünen bir baba gibi hareket etmekte; ast ile yönetici arasında daha yumuşak daha koruyucu ve yol gösterici ilişkiler vardır. Uygulama, paternalist düşüncü kabul eden işletme yöneticilerinin büyük bir başarıya ulaştıklarını göstermektedir (13). Bu safhayı otokratik olarak nitelediğimiz ilk safha ile aşağıda göreceğimiz demokratik önderlik arasında bir geçiş, bir köprü olarak düşünmek mümkündür.

c) Yakın zamanlara kadar işletmelerin birçoğunda oldukça yaygın bir şekilde uygulama alanı bulan otoriter önderlik, işletmelerle birçok engellerle karşılaşmıştır. Bunun en önemli nedeni, daha önce de belirttiğimiz gibi, günümüz insanının emir altına girmekte daha az istekli görünmesi ve sıkı bir gözetim altında tutulmaktan da eskiye oranla daha az hoşlanmasıdır.

İşte bunun sonucu olarak da, «satıcı tipi» diyebileceğimiz bir önderlik tipi ortaya çıkmıştır. Bu önderlik tipinde önder, kendisinde bulunan istediği gibi davranma yetkisine, iyi bir satıcının müşterisi karşısında sahip olmak zorunda bulunduğu ikna yeteneğine oldukça benzeyen bir ikna etme yeteneğini eklemek ve amaçlarına ulaşmak için, bir dilpomatın becerikliliğinden

(11) İbid., s. 130.

(12) Kemâl Tosun, İşletme ve Müesseselerde Sevk ve İdare, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası, 1961, s. 394.

(13) Norman R. F. Maier, op. cit., s. 30-31.

faaydalanmak zorunda kalmıştır. Önder, izlenecek olan hareket tarzını, tek başına tasarlamaya devam eder, fakat fikirlerini astlarına inandırıcı formüller haline getirerek kabul ettirmeğe çalışır (14). Şu halde, demokratik önderlikte, mümkün olduğu kadar fazla kararın grup halinde, yani astların fikir, his ve ihtiyaçlarının gözönünde tutularak alınması söz konusudur. Diğer bir deyişle, önder, astlarını kendisi ile birlikte çalışmağa inandıracak ve bunun için de bütün astlarının tecrübelerini birleştirecektir.

Jacques Ardonio önderlikle ilgili olarak zaman içinde meydana gelen bu köklü değişimi aşağıdaki şekilde açıklamaktadır (15).

İki kişinin sözkonusu olması halinde, dikey bir durumdan (Şema. 1) yatay bir duruma geçilmiştir (Şe-

ma. 2). Bir grubun söz konusu olduğu durumda ise, üç numaralı şemadan dört numaralı şemaya geçilmiştir. Burada belirtilmesi gereken bir nokta, dördüncü şemanın bir genel halin özel hali kapsaması gibi, üç numaralı şemayda içine almasıdır. Bu da, şüphesiz ki, hiçbir şekilde, önderin, bir satatü, derece, yetki yahut sorumluluğa bağlı bir fonksiyon farklılığını korumadığı anlamına gelmemektedir (16).

IV. SONUÇ

Bu belirttiğimiz safhalar önderlik tutum ve şekillerinde otokratik önderlikten astlarla işbirliği eden, onların düşünce, fikir ve hislerini gözönüne alan ve büyük ölçüde inandırmaya dayanan demokratik önderliğe doğru bir gelişim göstermektedir. Bu nedenle, gelecekteki önderlik stilinin çok daha demokratik bir yapıya bürüneceğini söylemek yanlış olmayacaktır. İşletmeler, esas itibariyle hiyerarşik bir yapı üzerinde kurulduklarından, klâsik Atina demokrasi uygulamasına kavuşamayacaklarsa da, demokratik önderliğin gitgide daha büyük bir kabul göreceği kesin gibidir. Ancak, bu söylediklerimiz, otoriter önderliğin hiçbir zaman varolmayacağı anlamına alınmamalıdır. Aksine, öyle durumlar sözkonusu olabilir ki, otoriter önderlik, demokratik bir önderlikten çok daha başari-

(14) J. W. Serruys, *Le Chef dans l'Entreprise*, Bruxelles, Editions Brepols, 1959, s. 71.

(15) Şekiller için bakınız: Jacques Ardonio, *Management ou Commandement: Participation et Contestation*, Paris, Editions Fayard-Mame, 1971, s. 51.

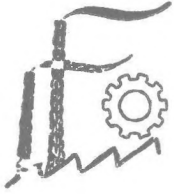
(16) *Ibid.*, s. 50.

lı sonuçlar verebilir.

Açıktır ki, açıkladığımız bu saf-

(17) Robert V. Penfield, op. cit., s.
137.

halardan birinden diğerine geçiş
ülkenin sınıî gelişmesine, kültürü-
ne, geleneklerine, işçilerin tutum
ve davranışlarına göre belirlenecek-
tir (17).

Uluslararası İşletmeciliğin Gelişimi

Asis. Zeki AKSAN

Bu yazının amacı, son yıllarda büyük bir önem kazanmış bulunan uluslararası işletmeciliğin gelişimini ele almaktır. Uluslararası işletmecilik, yönetim yöntemleri ve her türlü kaynak ve hizmetlerin transferi de dahil olmak üzere, ulusal sınırları aşan tüm işletme etkinliklerini içerir. Ya da, başka bir deyişle, uluslararası işletmecilik, bir firmanın birden fazla ülkede etkinlik göstermesinden dolayı ortaya çıkan fırsat ve sorunları ele almaktadır. Görüldüğü üzere, uluslararası işletmeciliğin, genel işletmecilikten en önemli farkı, etkinliğin ulusal sınırları aşmasıdır. Bu durumda, en ilkel biçimdeki bir uluslararası

işletmeciliği, bir firma, iki ülke ve bu iki ülke arasındaki mal, hizmet, insan, fon ve bilgi akışını içerecektir.

İşletme ve yönetim düşünürlerinin büyük bir kısmına göre, uluslararası işletmecilik, II. Dünya savaşından sonra önemli bir gelişme göstermiştir. Öte yandan, uluslararası işletmeciliğin, işletme ve yönetim bilimlerinin ayrı bir disiplini olarak ele alınması da, 1950 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Fakat, uygulama olarak, uluslararası işletmeciliğin çok eski bir geçmişi vardır.

Uluslararası işletmeciliğe ilk örnekler, M. Ö. 4.000 yıllarında Me-

zapotamyada verilmiştir. Bu zamanlarda, Mezapotamyada kentler arasında ticaret yapılmakta ve bunun amacı da, ana kentin gereksinmelerini karşılamaktır. Bunun için, ana kentin ham madde ve yiyecek gereksinmelerini karşılayan koloni kentlerin kurulmasına gidilmiş ve bu koloni kentlerle ana kent arasında önemli bir ticaret etkinliği ortaya çıkmıştır.

Orta çağın sonuna doğru Avrupa'da görülen ve Commenda ve Commandite isimlerindeki örgütler de, uluslararası işletmeciliğin gelişimin de, önemli bir rol oynamışlardır (1). Birinci firma türünde, sermaye sahipleri gerekli olan sermayeyi sağlamakta, buna karşılık, tüccarlar da, ticareti yönetmekteydiler. İkinci firma türü, ya da başka bir deyişle, commandite'ler de, benzer bir durum göstermekteydiler. Burada firmaya katılan ortaklardan biri, firmayı yönetmek görevini üzerine almakta, buna karşılık, diğer ortaklar, etkinlikler için gerekli olan sermayeyi sağlamakta, fakat, yönetime katılmamaktaydılar.

Yukarıda belirtilen ticaret firmaları yanında, zamanla, kredi kurumlarının ya da başka bir deyişle finansal örgütlerin de ortaya çıktığı görülmüştür. Maggiori isimdeki bu örgütler tasarruf kabul etmekte ve bunları kredi olarak dağıtmaktaydılar (2).

Firmalar tarafından başlatılan bu ticaret etkinlikleri, zamanla, devletler tarafından desteklenmiştir. Neticede, devlet, bu firmalara yalnız belirli bir koloni kentiyle iktisadi ilişkilerde bulunmak yetkisini vermekle kalmamış, aynı zamanda, o bölgede, devlet adına yürütme yetkisini de, bu firmalara geçirmiştir. Dolayısıyla, bu firma ya da örgüt türleri, yalnız kentler arasındaki ticaret ile ilgilenmemişler, koloniler yönetmeye de başlamışlardır.

XIX. yüzyılda İngilterede gerçekleştirilen endüstri devrimi ve bunun, diğer Avrupa ülkelerine de kısa bir süre içinde yayılması, koloni kentlerinin durumunda önemli değişikliklere yol açmıştır. XIX. yüzyıla gelinceye kadar, koloniler, ana ülkenin ham madde ve yiyecek gereksinmelerini karşılıyorlardı. Endüstri devriminin gerçekleştirilmesinden sonra, kolonilerden çıkarılan ya da kolonilerde üretilen ham maddelerin işlenmesine dönük yatırımlara gidilmiştir. Kolonilerde yapılan bu yatırımların başarılı olması için, ana ülkenin girişimcileri, yalnız sermaye karşılamakla kalmamışlar, fakat, aynı zamanda, yönetici, teknik personel ve usta işçi gibi işgücünü de karşılamaya çalışmışlardır. Bu işgücünün büyük bir kısmı ise, endüstri devrimini gerçekleştirmiş olan ana ülkeden gelmekteydi.

Bazı işletme ve yönetim düşünceleri, kolonilerde yapılan bu yatırımlar sonucunda oluşan işletmeler, çağdaş anlamdaki uluslararası işletmeciliğin başlangıcı olarak görülmüşlerdir. (3) Hem bu düşüncüyü tüm olarak benimsemek, hem de buna tüm olarak karşı çıkmak yanlışır. Çalışmanın başında da belirtilmiş olduğu üzere, en ilkel biçimiyle uluslararası işletmecilik, bu firmayı, iki ülkeyi ve bu iki ülke arasındaki mal, hizmet, insan, fon ve bilgi akışını içermektedir. Ya da, kavramı somutlaştıracak olursak, bir firmanın, başka bir ülkede yatırım yapması ve bu yatırım sonucunda ortaya çıkan işletmenin yönetimini üzerine alması, uluslararası işletmeciliği oluşturmaktadır. Bu durumda, çağdaş uluslararası işletmecilik ile XIX. yüzyılda endüstri devriminin sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası işletmeciliğin pek farklı olmadıkları düşünülebilir. Fakat, konuyu geniş bir açıdan ele aldığımız zaman, durumun pek aynı olmadığını da görürüz. Çağdaş uluslararası işletmecilikte, yabancı bir ülkede yapılan bir yatırım sonucunda ortaya çıkan bağlı işletmenin en önemli sorunlarından biri, farklı bir çevrede etkinlik göstermesidir. Başka bir deyişle, bağlı işletme, ana işletmeden farklı bir çevrede etkinlik göstermekte ve bu çevrenin, ekonomik, siyasal, hukuk-

sal ve kültürel koşullarına uymak zorunda kalmaktadır. Buna karşılık, XIX. yüzyılın bağlı işletmesi, kolonideki çevrenin pek farklı olmamasından dolayı, çevreye uyum gibi önemli bir sorunla karşı karşıya bulunmamaktaydı. Diğer taraftan, bu işletmeler, koloniden çıkartılan ya da kolonide üretilen bir ham maddesi işlerlerdi. Görüldüğü üzere, amaç, ana ülkenin gereksinimlerini karşılamaktı. Bağlı işletme, yalnızca, edinim ve üretim işlevlerine önem vermekte sürüm ve finans gibi işlevler, ana şirket tarafından yapılmaktaydı. Buna karşılık, çağdaş bağlı işletme, bulunduğu ülke halkının gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla da yalnızca edinim ve üretim işlevlerine değil, fakat, sürüm işlevine de büyük bir önem vermek zorundadır. Bu koşullar altında da, ülkenin içinde bulunduğu koşullarla ilgilenmek yoluna gider. Çünkü, ürettiği mal ya da hizmet için gerekli olan istemin düzeyini, başta, ekonomik koşullar olmak üzere, ülkenin içinde bulunduğu durum belirliyecektir.

Bazı düşünürler ise, XIX. yüzyıldaki bağlı işletmeleri, çağdaş bağlı işletmelerin öncüsü olarak görmemekte ve bu konudaki asıl gelişmenin, Alfred Nobel tarafından Hamburg kentinde kurulan bir fabrika olduğunu belirtmektedirler (4). Patlayıcı maddelerin uzun mesafelere dağıtımının tehlikeli ol-

ması, böyle bir fabrikanın kurulmasına yol açmıştır. Diğer taraftan, 1929 yılında, Hollanda'nın Margarine Unie firması ile İngiltere'nin Lever Brothers Firmasının birleşmesi sonucunda ortaya çıkan Unilever firması ise, çağdaş uluslararası işletmeciliğin yeni bir aşamasını oluşturmuştur.

Kolonilerin bağımsızlığa kavuşması, buralarda kurulmuş bulunan bağlı işletmelerin ortadan kalkmasına yol açarken, ülkelerin ekonomik bakımdan kalkınması ve uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesinin bir sonucu olarak, geliş-

miş ülke şirketleri tarafından, hem gelişmiş, hem de az gelişmiş ülkelerde yapılan yatırımlar, çağdaş uluslararası işletmeciliğin gelişmesini sağlamıştır.

- (1) Endel J. Kolde, International Business Enterprise, (Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall, Inc., 1968), s. 225.
- (2) İbid., s. 224.
- (3) Raymond Vernon, Saints and Sinners in Foreign Investment, Harvard Business Review, Vol. 41 No. 3, May-June 1963, s. 147.
- (4) Endel J. Kolde, op. cit. s. 226.

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

KARTVİZİTTEN GAZETEYE KADAR
BÜTÜN BASKI İŞLERİNİZDE
EN YETKİLİ MÜESSESE
DİZGİ-BASKI (TİPO-OFFSET)-CİLT

YENİLİK

BASİMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Milâs Han No. 45-46-47-48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 — İstanbul

ŞEKER

İnsan vücudunun
En ucuz ve en tatlı
Enerji kaynağıdır.

Ömrü uzatmak için kalbi yormamak;
Kalbi yormamak için şişmanlamamak;
Şişmanlamamak için açlık duymamak;
Açlık duymamak için de

Yemeklerden biraz evvel
Birkaç şeker yemek lâzımdır!

TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A.Ş.

ARSLAN

tek

veya

BLOK

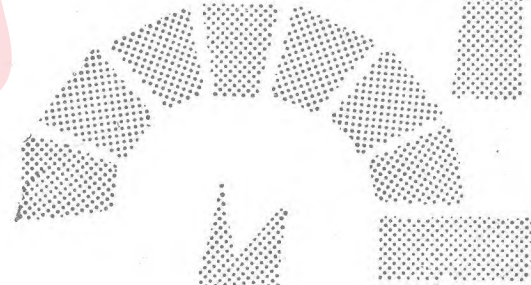
• yapı tuğlası

• ateş tuğlası
ateş harçları
izolasyon tuğlası

EYÜP-İSTANBUL

Fab. : 23 22 10

Mz. : 44 30 40

11

St

“ev”limisiniz?

Güzel dekore edilmiş, sizi mesut eden, sıcak bir eve mi sahipsiniz? O halde, evinizi kışın karından, ilkbaharın rüzgârından, yazın güneşinden, sonbaharın yağmurundan, koruyunuz. Bu koruma işini CBS Akrolit Dış Cephe Kaplama Boyası en mükemmel şekilde yerine getirecektir. CBS Akrolit Saf Akrilik Dış Cephe Kaplama Boyası evinizin dış cephesini bir zırh gibi sarıp dış tesirlerden korur.

Üstelik birbirinden cana yakın renkleriyle evinizin dış görünüşüne göz alıcı bir güzellik getirir.

ÇBS dev Alman Kimya kompleksi BASF (Badische Anilin und Soda Fabrik A.G.)'ın özel formülleriyle Türkiye'de CBS Boya-Kimya fabrikalarında imal olunmaktadır.

Evinizi CBS Akrolit sarsın.

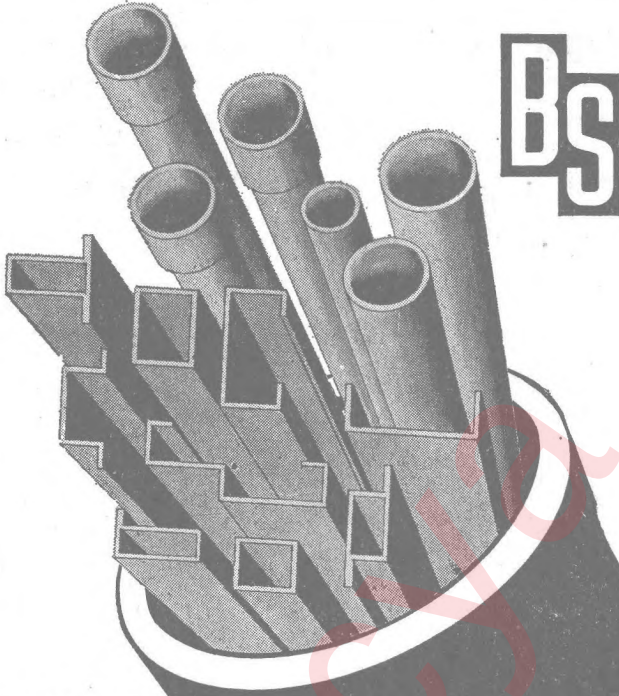
Eviniz kara, yağmura, güneşe, rüzgâra karşı yıllarca korunsun.

ILANCIK 42

CBS Akrolit®
dış cephe kaplama boyası

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy Kardeşim Sok. 44/3 İstanbul Tel: 49 67 10

BORUSAN
BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL

1958

SANAYİDE İNŞAATTA

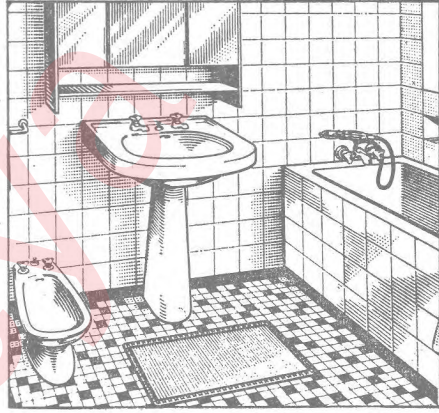
borusan mamulleri

Merkez: Meclisi Mebusan Cad.No 325 Kat 1 Salıpazarı -İstanbul

Santral:44 74 80 (5 Hat) Müdüriyet:44 36 39 Satış:44 76 03 - 49 54 78

eşsiz kalite eşsiz güzellik

İşte Çanakkale Seramik Fayanslarına
dünya çapında ün kazandıran iki özellik.

KŞ

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6
Tel.: 49 19 90 - 49 74 76

Başlıca Mamulleri:

FAYANS
KAROSERAMİK
KAROMOZAİK
İZOLÂTÖR
ELEKTROPORSELEN

20 yıldır kablo yapıyor KAVEL

Evlerde kullanılan tesisat kablосundan, yüksek gerilim yeraltı kablosuna kadar.

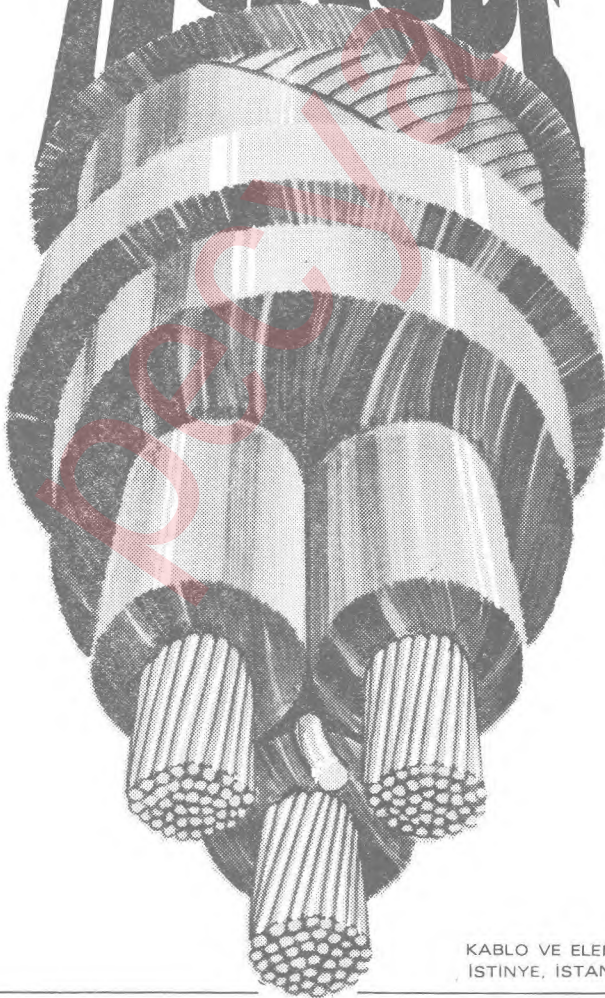
Bir de emaye bobin teli var KAVEL'in bu 20 yıl içinde yaptıkları arasında.

Kaliteli elektrik cihazlarında özellikle tercih edilen emaye bobin teli.

KAVEL, kabloda güvenilir bir isim olmak için uğraşıyor, didiniyor tam 20 yıldır.

Müşterilerimize baktığımızda anlıyoruz bu güvenin varlığını. Hepsi de, yaptıklarıyla başkalarına güven veren kuruluşlar.

Bundan sonraki 20 yıllarda da uğraşıp didinecek KAVEL, yarattığı bu güveni sürdürmek için.

KABLO VE ELEKTRİK MALZEMESİ A.Ş.
İSTİNYE, İSTANBUL Tel: 63 34 00

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C. ZİRAAT BANKASI

